

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

IV. ÉVFOLYAM

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 5, 1874.

201—45. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Válasz Makkai Domokos urnak.

(Folytatás.)

Tekintsük a kérdést, a mondottak után, in concreto, s vizsgáljuk meg azon ellenérveket, melyeket Makkai ur annak bizonyítására hozott fel, hogy az egyházi javak tulajdonosa nem az egyetemes egyház és így azon állításom, mely a tulajdonjogot (a kifejtett kivételek mellett és megszorításokkal) az egyetemes egyháznak vindikálja, alaptalan volna. (?)

Első érve M. urnak, az „általános jogtudat,” mely szerinte az egyházi javak tulajdonosának mindig az egyes egyházközségeket és tanodákat ismerte.

Általános jogtudat?! Magában zengő szó és kongó frázis. Miféle jogtudatot ért Makkai ur, a mivel bizonyítani igyekszik: nem fejtette ki. Pedig, így odavetve, felette sok jelentése lehet.

A jogtudat alapulhat pusztá szubjektív felfogáson, melyet az ész, mint minden eszméknek és elveknek legfőbb tehetsége és mint a jogos és jogtalan fogalmának kútfeje alkot magának s a szerint mond ítéletet a társadalmi viszonyok felett és azok között az enyémről és tiédről is. Ilyen jogtudatot alkothatott magának M. ur is; de alig hiszem még képzeletét is elég merésznek arra, hogy annak általánosságát, abszolút voltát, egyházkerületünk tagjai miveltség-fokozatának különfélesége, s az egyéni érdekek eltérése, sőt összeütközése közepette konstataálni, megkísértené.

Lehet a jogtudat a fennálló jognak tudata, ismerete. A mint kivehető, M. is ezt értette. Még pedig céljához képest, a magán-jog körébe tartozó pozitív törvényeknek tudatát kellett hogy értse. E tudat szintén szubjektív felfogáson alapszik, melynek általánosságát konstataálni, épen azért bajosan lehet; de igen is az objektív jognak félreértését, félre-magyarázását ahárhány egyén részéről, a mint ezt

M. ur többek között rólam is fölteszi s egy kalap alatt, felfogásom esetleges érvényre jutását a „rablás” nem hizelgő címével méltoztat megtisztelni. Ezt hiszem viszont én is Makkai urról és nézet-társairól, azon eltéréssel, hogy én nézetének érvényesülésében a jogszerűtlenség mellett anyaszentegyházunknak veszedelmét s létalapjának megrendítését látom.

Második ellenérve M. urnak a gyakorlat.

Igaz, hogy egyházi jogéletünk viszonyainak rendezésében a gyakorlatnak is kijutott a maga része. Nagy jelentőségű az még az állami életben is, mert az emberi elme nem képes törvényhozási működésében a társas életnek minden viszonyát felölelni s így még ha egyházi kodexünk létezett volna is, az sem lett volna ment a hiányoktól, melyeknek pótlására a szokás és gyakorlat jótékony hatását kétségbe vonni, nem lehet. De hol és miképpen nyilvánult a gyakorlat egyházkerületünkben?

Nem másutt, mint kormányzó s egyszersmind bíraskodó egyházi főtestületeink gyűléseiben és e gyűléseken hozott határozatokban.

Ezen gyakorlatra én is hivatkoztam, M. ur is. A különbség csak az, hogy a míg én szó szerint idéztem a volt egyházi főtanács által is helybehagyott azon határozatát a közzsínatnak, melyben az egyes egyházak vagyonát az egyetemes egyház vagyonának is mondja lenni és azon kívül egész sorozatát mutattam be az egyes és főképp dezolált egyházak vagyonai felett való zsinati és egyház-főtanácsi rendelkezéseknek, addig M. ur egyedül a hivatkozás mellett maradt. Pedig tudhatná Makkai ur, hogy az idézett gyakorlatnak fennállása esetenként bizonyítandó, mert az ugy nevezett frequentia actuum nélkül sem gyakorlat, sem szokás létre nem jöhet.

Különben, felhozta volna az eseteket M. ur bizonyára, de nem volt honnan és mit idézni. Ilyen helyzetében megkísérte, idézeteimet meggyöngíteni. Ugy okoskodik, hogy egyházi főtestületeink csak azért intézkedhettek a dezolált egyházak javai felett a) mert

azon egyházakban „a fizikai, vagy morális halál (?) elnémitott minden ellentmondást”; b) mert az 1866-iki zsinat és egyházi főtanács az egyházi javakat az anyaszentegyház javainak egy más kívülről jöhető ellentmondás elnémitására mondhatta; c) mert az egyetemes egyház kihalt tagjainak egyházi vagyonát öröklő; d) mert az egyetemes egyház tulajdon-joga általánosságban nem jelent többet, mint az államnak souverain joga területére nézve s e jogon az állam sem rabolja el az egyes testületek tulajdonát; e) mert egyházi főtestületeink a Makkai ur által idézett zsinati határozatok szerint a dezol. egyházak affiliációjára nézve, a hol volt kit, kihallgatta, mit a 32-ik kanon és kiköt; f) mert a vagyonok felett való rendelkezésről az illetők nem tudtak semmit, vagy nem vették figyelembe.

Ezek a Makkai ur ellenérvei. Lássuk értéküket. Az általam fönnebb a) pont alá sorozott érv kapcsolatos a c) pont alá helyezetttel. A kettőre együttesen reflektálok. Érthetetlen, hogy mit ért M. ur az egyházak morális halála alatt; mert az egyházközség, mint elvont jogi személy, morális halálnak alávetve, nem lehet. Az egyes tagok élve válhatnak ugyan erkölcsi halottakká, de az imputáció törvényei azokat, mint fizikai személyeket sujtják. Vagy tán, M. ur még csak a közép korig jutott kulturai ismeretével? akkor hocsáuat; mert e korban igaz, hogy a jogi személyek, még a fizikai halált is maga után vonható cselekvények alanyaiul tekintettek s a testület tagjai szenvedték a büntetést akár voltak mindnyájan bűnösök, akár nem.

Ugy tetszik nekem, hogy M. ur itt morális halálnak azt nevezi, hogy a kérdéses egyházak saját főtestületeik határozata ellen ki nem keltek, vagy jövőre ellene nem szegülnének, ha a határozatok tárgyát a vagyonok képeznék. Szép theoria! Kereszt neve — izgatás. Kereszt apja — Makkai ur, felekezetünk egyik főtanodájának tanára. A tagjaiban teljesen kihalt egyházaknál, igaz, hogy a fizikai halál elnémitott minden lehető ellentmondást; de az ilyen volt egyházak birtokában és haszonélvezetében létezett vagyonok felett sem azért rendelkezhettek egyházi főtestületeink, mert azokat az egyetemes egyház örökölte, a mint ezt M. ur állítja. Az örökösödésnek ilyen esete úgy régi magyar törvényeink, mint a most fennálló ausztr. ptk. szabványai szerint merőben ismeretlen.

Nem csak, hanem magában absurdum. Örökö-

sódni lehetett és lehet 1-ör végrendelet, 2-ör törvény és 3-ör szerződés címén (az ausztr. jog szerint ez utóbbin csak férj és feleség között). Az első és második címről itt szó sem lehet. A törvényes örökösödésnél (successio ab intestato) pedig a bárki után hátra maradt hagyaték öröklésére képesített és hívott egyének taxative vannak felsorolva. Ezen örökösök között az egyházközségi vagyonokra nézve az egyetemes egyház, mint örökös, sehol kijelölve, elfogadva és rendelve nincsen. Ennek következtében, a M. szerinti örökösödésnek helye teljességgel nem lehetvén, az egészen dezolált egyházak vagyona — uratlan vagyonná, s mint olyan, a fiskus örökösödése tárgyává kellene hogy legyen. De nem lesz az; mert országos törvényeink a Királyhágon túl és innen a helyhez és speciális célhoz kötött alapítványokon, adományokon és hagyományokon kívül a többi egyházi javak főtulajdonosául mindig a felekezetek egyház-egyetemét tekinté, s így az egyes egyházközségeknek esetleges dezolációjával a tulajdonban foglalt összes jogositványok teljességéhez jutó egyház-egyetem, mint fikciójában előjogi személy, saját jogainak örököse nem lehet, mert „viventis nulla successio.” Így áll ez a többi felekezetekre nézve is, s hogy még a Királyhágon túlról is példát idézzek fel: utasítom M. urat: járjon végire, hogy a volt n.-körösi teljesen dezolált gör. kel. egyház hívek nélkül magára álló temploma és parokhiája kit és minő címen illet? Ha elhiszi nekem, megmondom, hogy a királyhágon túli görög egyház-egyetemet. S arról is pozitív tudomással bírok, hogy nem örökösödés címen, sem hagyatéki tárgyalás után, hanem ipso jure.

Az 1866 évi zsinati jkv. 65 száma alatt általam idézett s egyház főtanácsilag helybehagyott határozat oly tisztán és félremagyarázhatatlanul monja ki az egyetemes egyház tulajdon-jogát, hogy azt még M. ur rabulizmusa sem birta elcsavarni. Mit tett tehát? Titkos indokokat, és kívülről jöhető ellentmondásnak előre elnémitását állítá fel a határozat rációjául és céljául, hogy olvasóját félre vezethesse. Arra természetesen nem figyelmeztet, hogy minden gondolkozó egyén nem csak elolvassa ama határozatot, hanem megfigyeli a keletkezésére alkalmul szolgáló okot is, és széttekint e legközelebbi időszak politikai láthatárán és irányán. Így mond ítéletet s visszautasítja M. ur pusztá föltevését.

Tovább menve M. ur ellenérvei között, vajjon, mit bizonyít az, hogy a közzsinat és egyházi főtanács

az egyházak affiliációja tekintetében ott, a hol volt kit, azokat kihallgatta, az egyházmegyéék véleményét kikérte, egy szóval, az egyetértést tartotta intézkedése vezérelvéül? Nézetem szerint, nem a M. ur állítása igazságát, hanem azt, hogy a rendelkezés a lokális viszonyoknak teljes ismerete, és az érdekek kiegyenlítése alapján történhessék. És főképp azt, hogy az affiliálandó egyházakat a birtokukban levő vagyonokra vonatkozó és az őket kizárólag megillető használati és haszonélvezeti joguk tekintetében cél- és akarat-ellenesen korlátozni, fötestületeink nem kívánták.

A d) pont alá sorozott állítását M. urnak, az elmondottak után, bátran mellőzhetem. Legfőnnebb azon föltevésének sajtáságos voltát emelem még ki, mely szerint M. ur, nem csak hiszi, de ki is nyomtatja cikkében azon eshetőséget, hogy valamely határozatról és rendelkezésről épen azok ne birhattak volna tudomással, a kikre nézve, vagy esetleg ellenük ama határozatok és rendelkezések fogamatba vétettek.

De ha tudták, s ha, mint magam hiszem, figyelemmel kísérte a kérdéses általános határozatokat egész anyaszentegyházunk: miért nem tiltakoztak ellene? Médítájon e kérdésen M. ur a jövő számig.

Dr. Kolosvári Sándor.

(Vége következik.)

Családi képek.

Motto: „Rohadt az állam-gépben valami.“

(Hamlet I. F. IV. szin. Arany J. fordítása.)

(Folytatása és vége.)

Azonban, ha mind regisztrálni akarnók azon lenge-
ségeket, bűnös elfajulásokat, melyek a családi élet meg-
rontására oly kártékonyan hatnak, s melyek aztán a tár-
sadalom boldogsága megromlását eszközlik: végét nem tud-
nók érni értékezésünknek. Komoly baj ez, uraim! Vajha,
gyógyszerét ennek feltalálhatnók. De ezen szomorú tapasztalásaink között, mily enyhítőleg hatnak ránk azon családokban észlelt tapasztalások, hogy a hol szeretet, egyet-
értés, egy célra törekedés, s helyzetök átgondolása uralko-
dik: mily boldog, mily szeretetre méltó a család; mint szaporodik ott a vagyon, apad a nélkülözés, s a mértékletes élet mellett mily egésség, vidám kedély, s boldogság uralkodik! A családja érdekét felfogó, annak boldogságát eszközölni kívánó emberre nézve van-e oly élv, öröm, üdülés, mint a melyet házában családja körében talál s élvez? És éppen annak gondolata, hogy a család mily dús törté-
nyűjt az ember munkásságának, törekedések, boldogságá-
nak, s az ismét mily tényező a társadalom boldogságára, fejlődésére: óhajtható lenne, mindent megtenni, a mit csak lehet a családi élet nemesítésére, s az elsűjűdéstől való megmentésére.

A jelenkor folytonosan nagy tervekkel foglalkozik úgy a szellemi, mint az anyagi téren. Átcsapott ennek áramlata egyházi életünkbe is. Itt is tervünk, számítunk, munkálunk, újítunk. Hanem, mikint amaz izraélita kérdé Jézustól: melyik a parancsolatok közt az első; mi is ezen újítási vizsketegeink, jószándéku működésünk, s terveléseink között felteszszük-e ama kérdést: melyik teendőnk között a legsürgetőbb? Természetesen, minden terveid, indítványozó, ujitó a maga nézetének kíváná sür-
gösségét megállíttatni. Egy pedig a szükséges do-
log! Nézetem szerint, a nép javítása, erkölcsi oktatása, ki-
mivelése, okszerű vezetése mindenek felett fő tekintetet érdemel.

Mi a világ átalakítása, modernizálása körül lázas nyugtalansággal működünk. Mi azon vallási alakokat, melyeken a keresztyénség, s anyaszentegyházunk pár ezred év óta nyugodt, mint korhadttakat ki akarjuk lökni, s alá új alapokat rakni; mi, másfelől ezen épület tetőzetét is új tervek, új izlés szerint akarjuk befedni; még belső osztályzata, rendezése körül is nagy ujitásokat óhajtunk tenni. Ha így, mindenfelől, összevágó tervezet nélkül épületünket egészen át akarjuk alakítani: biztosabb, kényelmesebb, célszerűbb leendő-e?

Vagy kép nélkül szólva.

Mi, dogmáinkat a vallásból, mint annak kórhadt alap-
jait, kiküszöbölni óhajtanók; mi a vallást a tudományyal kiegyeztetni kívánva, hajlandók vagyunk, ezen kívánat követelményeinek hitünket feláldozni; mi, az egyházi szertartásokat, mint a melyek a lelket nem táplálják, még inkább egyszerűsíteni s részben eltörölni hajlandók vagyunk. Az innepek tartása a közmunkásság megakasztásával levén kapcsolatos, azokat is kevesbiteni, vagy egészen eltörölni szeretnők: s így vallásunkat s vallásos intézményeinket oda módosítani, mint a Thezeus hajóját, hogy abban a régeből egy szög se maradjon fenn.

Továbbá, sürgösségi sorozatot óhajtunk a bibliának, az előhaladt kor, s nyelv kimiveltetéséhez irányzott fordításának; annak az új theológiai nézetek szerinti magyarázata eszközzésének. Papjainkat a miveltség, s tudományosság világi színvonalára kívánjuk emelni, s bennök és általuk a természeti tudományokat a vallás-tanokkal össze-
egyeztetni, sat. sat. És ezen mozzanatok, törekvések mind szépek, s üdvösek is. Forrón óhajtom magam is, egy az idő követelményeinek megfelelő bibliai-fordítást; hanem, míg az sikerülend, s a Károli fordítását a régészeti osztályba tehetnők: Krisztus lelkét, evangéliomának szellemét abban vajjon nem találhatjuk-e fel, hogy annak alapján működésünket jóltevőleg, főleg a megromlott családi élet, s erény javítására sürgösebben vegyük igénybe, mint azon modern nézetek meghonosítását, melytől remélik sokan a világ átszellemesítését, s erkölcsi átalakítását? Én azt hiszem, nekünk, még protestáns papságnak is, nem' anynyira a folytonos ujitás, változtatás elhivatásunk, mint inkább hiveinknek erkölcsi képzése, javítása; az eláradt balvélemények, vak hit, ferde nézetek kitisztázása, s a józan vallásosságnak a nép lel-

kében való fölélesztése. És ha e téren mi, csendesen ugyan, de folytonosan működünk; s ha a bajt forrásánál kívánjuk gyógyítani; a közerkölcsiségnek, s boldogságnak alapját ott rakni le, a honnan indul ki minden élet, boldogság: vajjon, vádolhat-e valaki akkor, hogy a stabilizmus terén szűnyokálunk? Vajjon az előhaladás, a fejlődés útjait elzártuk-e; csatornáit annak becsapoltuk-e?! *)

A jelenkorban sok áldozat mutattatik be a nép érdekében, p. o.:

A divatlapok kiadói annak érdekében hirdetik lapjuk megjelenését, hogy a család-nők midőn kellemes olvasmányokkal láttatnak el, egyszersmind a divat szerinti munkák előállításában utasítást nyerjenek, a kellett mintázatokkal. Aztán, badarnál badarabb olvasmányokkal árasztják el, s a piperéskedési szellemet terjesztik.

A regény-csarnokok alapítói hasonlólag a családok érdekében adják ki a Paul de Kock et compagnie-féle regényeket, az érzést nemesíteni, a nyelvet mivelní, az értelmi látkört szélesíteni állítván. Nő, aztán az eredmény mutatkozik is, mert ifjaink megtanulnak rákveressé nem lenni, ha olvasmányaikban az oly sok sikamlós helyeken hatolnak át.

Hát a különféle kober szintársulatok, nem a szív nemesítése, az anyanyelv mivélése, a művészet kedvélése, az erkölcsiség megszilárdítása cége alatt hirdetik zengzetes hangon művészeteket, midőn a ledér francia vigjátékokkal, s még ledérből operettekkel kívánnak nyújtani élvezetet nekünk?

És a ki egy ABC-ét, egy kisdéd olvasó könyvecskét tákol össze, nem a világ boldogsága megalapítása jóhiszeműsége mellett közli-e azt?!

A ponyva-irodalom rémmeséi, a Tatár Péter-féle verses regényes krónikák, a szentnél szentebb elbeszélések, hasonlóan a családok erkölcsi képzése tekintetéből jelennek meg, sat.

Azonban, mind ezeken a szatócs-bűz nagyon érzik, a vásári fércet fölismerszik, s oly formán tűnnek föl, mint a kuruzslók s csoda gyógyászok az értelmes orvos működése mellett.

Midőn anynyi vállalatot látunk születni a nép mivélése cége s örve alatt; anynyi mozzatot mulattatása tekintetéből; anynyi közhasznú intézetet tudósabbá, életre valóbbá tétele érdekében: vajha, összpontosított erővel képesek lehetnének annak jobbá, erényesebbé s a bűnös lengeségektől ovokodottabbá való tételére is valamit feltalálni s alkalmazni!

Mert, a mikor látunk családokat a gondatlan számítás, könnyelmű életelv, fényelgési dűh, dőzsölési iszákosság, játék sat. e f. lengeségek következtében megbukni, s azoknak egyes tagjait elzúlleni különböző tájakra, s gyakran a nyomor s bűn-fertőjébe merülni; a mikor a hajdiban jó erőben, jó hirben, s kedvező körülmények közt éit

*) Legyen meggyőződve tisztelt munkatársunk, hogy az ő és a mi utaink nem keresztezik egymást. Ha a nap feljön: világosságot és meleget kell annak adni, bármennyit beszélünk; s élet csak e két föltétel alapján lehetséges.

családokat látjuk vándor botot venni kezökbe s elbűjdosni a könnyelműség következtében elpazarolt birtokuk földjéről; a mikor az adó, és polgári végrehajtók árverezési működésöket látjuk, a mieink birtokain: lelük feljajdul magyar elemünk végpusztulása látásán, s akaratlanul is felhangzik ajkainkon a költő szomorú dala: segíni part felé, egy csillag sem derül.

Ha kevélyen nézünk városaink emelkedésére, vasutaink szaporodására, gyáraink működésére, a közhasznú anyagi és szellemi intézetek gyarapodására: ne feledkezzünk el társadalmunk alapjáról, a családok életéről, morálitásáról, anyagi hanyatlásáról, melynek bukásában különösen fajunknak van legnagyobb része. Ha az alapot képesek leszünk biztosítani, épületünk állandóbb lesz. Ha a családokra képesek leszünk hatni, hogy azokban a munka folytonos kedvélése meg ne lazuljon; ha óvjuk a könnyelmű háztartásból származó bukástól; ha mértékletességre, takarékosságra oktatjuk szóval, és tettel; ha okosan számítani, s számításal sáfárolni anyagi ügyeit, megtanítjuk; ha az idegen vagyon sérthetlensége dogmáját lelükbe véshtjük; és ha a valódi lelki, erkölcsi mivélést köztük meghonosíthatjuk, s az egyetértés, szeretet szent lángját a család oltárán meggyújthatjuk: bizony-bizony, mondom, nem kevesebb jót eszközünk a társadalomra nézve, mint egy lövölde, uszoda, kopászati, vagy agarászati társulat alakítása által.

Mindent a népért! Zengzetes, nagy hangzású frázis volt e moudat egykoron. Sőt, most is érvényt óhajtának annak, midőn az általános népszavazat behozatala melletti küzdelem által a népjogok terjesztését kívánják igénybe venni mind a mellett is, hogy a történelem még ennek csak is keserű gyümölcseit mutatta fel. Uraim, ha a népért akarunk tenni valamit, s annak boldogságát eszközölni: lelket, szellemét, erkölcsi javulását tekintsük főcélul. A javítást a családi tűzhelynél eszközöljük, nem hiúsága táplálásával, nem a világi csábok, ingerek felizgatásával, melyek mindig örvénybe meríthetik.

Mi örömlünket, dicsőségünket helyezük abba, ha városainkat csinosulni látjuk, s bennök nagy gyárakat s középületeket szemlélünk, s a briliáns kirakatu boltokat ha szaporodni látjuk. Kevélykedünk vasutaink hálózatában, távirtdák működésében s több affélékben; s ha közelről vizsgáljuk meg ezeket: látni fogjuk, hogy mindenütt ezekben az idegen elem honosul meg, s fajunk mindenütt visszamarad, mint azon part, melyet a tenger oda hagyott, s népünk erkölcsileg süjved, anyagilag bukik, szellemileg hátra marad, s a családi életben a feloszlás elemei mutatoznak. Erre fordítsuk mi gondunkat, figyelmünket. Ezt óvjuk, ezt emeljük ki lehetőleg elsüjvedéséből, ebbe leheljük életet; ezt igyekezzünk nemtelen galyjaitól megtisztítani; ebben gerjeszszük fel a munkásság, az életrevalóság ösztönét. Ha a rohadást el tudnók oszlatni az állam-testből, ha a radikális kúrát a baj forrásánál, a családi életben sikeresen keresztül vihetnők: nagyobb erkölcsi sikert lennének képesek felmutatni, mint egy löfuttatás, állat-kiállítás, sat. s a

társadalomnak is szint oly diszére, javára szolgálna, mint bármily közcélú intézmény.

Orthodoxus.

Az igazgató-tanács gyűléséből.

Kolozsvártt, november 1-n, 1874.

Elnök: főt. Nagy Péter, püspök. Jelenvoltak: Benkő János, Gyarmathi Miklós, Ince Mihály, dr. Kolosvári Sándor, dr. Kovács Ödön, Lészai Ferenc, Sárkány Ferenc, Schilling Ottó, Szabó Ádám, számvevő, Szász Béla Szász Gerő és Bodor Antal, titkár.

1) A m.-oláhországi miszsió ügyében kiküldött bizottság jelenti, hogy Ploestre kiszállva, az egyházközség buzgó tagjai készséggel fogadták a csatlakozást, de silány anyagi körülményeik miatt lelkészüket sem díjazatják s haladéktalan segílyre van szükségük. Bukurestbe kiszálva, a rendezés elé több nehézség gördítettett s hivatkozott keblti törvényeikre, melyek szerint az egyh. hivatalnokok három havi felmondásra elbocsáthatók; de az egyház-tagok kívánságára a gyűlés egy hétre elhalasztott. A ploesti egyh.-község részére előlegesen 100 frt. utalványoztatik, a bizottság táviratilag értesítettik, hogy szabályaink felmondható szerződvenyt nem ismernek s utasítottik az egyh.-község szabályaink megtartására.

2) A szemerjai magtár ügyében kiküldött bizottság jelenti, hogy azon község által 1868-ban alapított magtár bizottsága csak 1872-ik év végéig vezette be számadásait, a magtár a legnagyobb rendetlenségbe van, szegényebb családoknál a kamat tetemesen felnövekedett s a jövedelemből az iskolai célra, melyre alapított, még mi sem adatott ki. A megyei hatóság felhivatik a kezelő bizottság számoltatására, az eredmény közlésére s a jövedelemnek a kitűzött célra fordítása végett szigorú intézkedésre.

3) Basa Mihály esp. aa. tudatja, hogy a gezei leány-egyház eladott 20 hold fekvőjéből bejött vételár kamatját az alapítók jog-utódai a beszoigáló lelkésznek akarják kiadatni, mivel papi kán. porciónak adatott. Az 1860. szept. 17-én kelt konvencióban a kérdéssel fekvők az egyh.-község megalapítására ajánltattak fel, s a beszoigáló lelkész fizetése külön 80 véka gabonában állapított meg

s így annak jövedelme az egyh.-község szükségei fedezésére fordítandó. A beszoigáló lelkésznek felelősség terhe alatt meghagyatik, hogy papi díjlevelét küldje fel.

4) A kultusz-miniszter közli a pénzügy-miniszter leiratát, mely szerint a kérő egyh.-községi iskola mellett lévő kincstári telket némi föltétellel iskolai használatra kész átboicsátani. A leirat közöltetik az egyh.-községgel a feltételek iránti nyilatkozat elvárása mellett.

5) Pénztárnok aa. jelenti, hogy a vicei 1660 frtos állam-kölesön-kötvény kicserelését eszközölte. A 200 frt. töke és lejárt kamatai kiadatnak a vicei gör. keleti iskola részére, az 1460 frt. kötvény kamatain urb. kötvények vásároltatnak s a kötvénnyel együtt a pénztárba helyeztetnek, miről a széki egyházmegyei esperes azon felhívással értesítettik, hogy az iskola-alapot rendezze s bár egy lévitai állomás felállítása iránt szükséges intézkedéseket tegye meg.

6) A kusalyi egyház kéri taxa-váltási kötvény kamatait iskola építésre kiadatni, s a tanító részére kiutalni. A kárpótlás menyynységéről értesítettik s felhivatik annak határozott körvonalozására, hogy mi célra kívánja fordítani s az építési tervrajzot küldje fel.

7) Az udvarhelyi főtőtanoda előljárosága felterjeszti megerősítés végett azon főtőtanoda újból szerkesztett özvegy árvai gyám-intézet alapszabályait. A közgyűlés jóváhagyása reményben, megerősítettik.

8) Ugyanazon főtőtanoda előljárosága felterjeszti megerősítés végett a 4 drb. fekvő eladásáról készített szerződvényeket. Némi módosítással megerősítettnek.

9) Az apa-nagyfalusi egyh.-község kéri az állam-segélyből a lelkész részére rendszeresített 100 frtot, a tanító részére 50 frtot kiadatni. Az állam-segély kamataiból utalványoztatik.

10) A belügy-miniszter másolatilag közli a védhimlőoltás keresztül vitelét szabályozó 4899—1871 évi leiratát. Fölterjesztés intéztetik, hogy a politikai hatóságok utasítsanak a közölt szabályrendelet pontos megtartására, mivel több fölől tett értesítés szerint, a himlő-oltás alkalmával az illető lelkészek nem értesítettnek.

— Előadatott még ezen kívül 22 ügydarab.

Bodor Antal,
titkár

TÁRCA.

Pestalozzi előtt és után.

Jelige: Vollkommenheit ist die Norm des Him-
mels; Vollkommenes wollen, ist die
Norm des Menschen.

G ö t h e.

(Folytatás.)

Ez nevetségesnek tünik fel egy szabad gondolkozó szájából, de koránt sem az; hanem csak azt a nehézséget tünteti ki, mely elő áll a világról való positiv fogalom és az istenről való hit antagonizmusából. Ha érzékleten alapul ismeretünk, nem helyes-e az istenséget is érzékelni? Ez a

katholikus isteni tisztelet alapelve és egy Basedow is így vélekedik. De kérdem, hogy vajjon egy lélek egy napi ceremonia után reálisból ideális lesz-e? Vajjon, ha a szép, és jó iránt felkölteni érzékeit nem birtuk a növendéknek, ha a spirituálizmust a geometriai alakok által elfojtottuk a lélekben; szóval, ha a lélek elkészülve, oda hangolva nincs: lesz-e egy perc, bár mily magasztos és megkapó situatio képes arra, hogy az istent felfogja és lelkébe beírja.

Továbbá, lehet-e ez érthetetlen fogalmat a mások jelképe által a szivekbe megcsiráztatni. Ez eszme, ha a szivek és az agyvelők úgy informálva nincsenek, kompromittálva van

ha akkor fenségéből levonatra, nem a maga valóságában adatik át a léleknek, hanem mesterségesen és egyszerre tukmáltatik rá; nem lesz-e az ily isten deus ex machina? Ha nem tápláltuk a képzelmet, ha nem öntöttük a növendékbe az individuálitás érzelmét, ha nem tanítottuk, illetőleg nem hagytuk teremteni, akkor a teremtőt felfogni, nem bírja; vagy jobban kifejezve magamat, az ideált nem érezheti, ha összes törekvésünket oda irányozók, hogy a reált fogja fel és annak határai között maradjon.

Az istent, ez eszményt, ki Augustin szerint: Deus est interior intimo, ki legbensőbb és úgy szólva, rugója a léleknek, hogy érezzük, ha bensőleg a szellemét érzékelni, meg nem tanították? Ez nem lehet; később Pestalozzi képes a kijelentést fogadni el és kereszttyén szellemben és nem racionális szellemben tanítani a vallást, és nem érett korában, hanem az anyja ajkáról kívánta megtanítani; ez sokkal helyesebb, de később látni fogjuk, hogy itt mily antagonizmus van. Én ez antagonizmust addig az iskolából kiktűszöbölhetni, nem hiszem, míg az emberiségben az ki nem egyeződik. Hogy várjunk hitoktatást, kielégítő vallás-tanítást, ha nincs tradíciónk, mely általánosan legyen elfogadva, ha antagonizmus van bölcelem és hit között: a nevelés adhat-e más képet? Hiszen, mondám, hogy az iskola mindig a kitisztított fogalmat realizálja csupán; a miben kétely van az életben, az bizonytalan lesz az iskolában.

Morálja Basedownak férfias, mint a terhes aszszonyrúl való kép mutatja, korán megakarja a dolgokat úgy mutatni, mint vannak; de megszereshető-e a morál küzdelem nélkül? Mért ne tartanók meg, a míg lehet, a gondolat széplétlenségét? A férfiaság és a gyöngédtelenség, durvaság, sőt némelykor aljasság közt alig van egy lépés. A növendék előtt a tanító tűnjön fel ideális színben.

Még csak egyet akarok megjegyezni. Oktatása nagyon helyes, mert ügyes találékonysággal érzékeltet, kedveltet meg mindent. A lelket észrevétlen akarja megnyerni a tudománynak. A szemléltetés úgy is csak alapelv, melyet mindig lehet a körülmények szerint alkalmazni. Érdeme Basedownak, hogy a skholasztikus nyűgöket eldobta és szabadságot teremtett. Viszszabátása jótékony volt egy oly rendszer ellen, melyben egy rektor Häuberle 51 év alatt 911,527 palca-ütést osztott ki, mint statisztikailag összeszámiták. Hát még ha olvasatlan csapatott.

Mondom, a forradalom üdvös volt; csak hogy a lelket sokkal szabadabbá teszem, ha azon korlátok közt tartom, miket a kötelesség szab ki. Vajjon, nem szükséges-e éreztetni a lelkekkel bizonyos erkölcsi kényszert, mely szükségkép korlátozza szabadságát? Bizonyára, igen! Basedow intézete mintájára másokat is állítottak fel. A pádagógia legkitűnőbbjei közt foglal bizonyára helyet. Utána jöttek Srapp Neuen-dorf, ki magát az intézet demokratikus diktátorának nevezé. Campe, ki kitűnt ifjusági könyvei által. Szóval, az ifjuság érdekében sok gondolkozó fő és melegen érző szív fáradozott. Még Basedow jelenlétéből hiányoznék egy momentum, ha meg

nem emliteném, hogy halálakor 1790-ben azt kívánta, hogy boncolják fel, legalább akkor is használjon az emberiségnek. Mily kicsi, de mily szép vonás!

Elérkeztem azon egyénhez, kiben e nehéz és hosszú harc oly szép kifejezést nyert, ki a genialitás minden kincsét keresztül szenvedte a nevelés és oktatás terén, kiben minden kérdést, melyet elődjei megérintének, megoldhatónak vélik és megfelelhetnek a kérdésre, hogy mi a lényege az ő rendszerének és kimondhatom, hogy rendszere az ész és szív egységes fejtesét leginkább valósíthatá. Többé nem feltűtettség, hanem méjjség, valóság előtt állunk, ez pedig kivívja, valósítja magát, mert ez állandó. Egyéni tévedéseit Pestalozzinak módosítandja a kor, de művei a lelkesedés, a szeretet, a humanitás kiapadhatatlan forrását képezik. „Tiefsinnige Gedanken, welche eine heilige Liebe unter schweren Wehen geboren hat, sie sind Gedanken des ewigen Lebens und hören, wie die Liebe, nimmer auf.“*)

Pestalozzi Henrik született 1746-ban január 12-én Zürichben, Schweiz e német kantonában. Már 7 éves korában atyját elvesztette és egy jó, szívrog nemes és kedély-gazdag anya körében nyerte első lelkesedését, első értelmiségét. Ez jellemének alapvonásává lett. Gyöngéd, szerető, méjj, nyughatatlan kedély, semmi férfias energiával; gyakorlati felfogással megáldva és megátkozva egyszerre, egy örökké őszinte, színté általmára nyílt, mindenki előtt hozzá férhető és anynyi által megsértett és profanált szívrog, örök ideállal, jó akarral, bensőséggel, de kevés valósító erővel. Ő magát jellemzi legszebben e szavakkal: én a világot anyám szóbájának korlátai közt láttam csupán és saját tanuló-szobám ép oly nagy korlátoltságában; a valódi ember-élet nekem oly idegen volt, mint ha nem is éltem volna e világban, melyben lakom. Szegény, jó Pestalozzi! Vajjon, nem e világ emberei érzik egész valójában az emberiséget? Mi tehát jellemvonása?

Hegedűs István.

(Folyt kövekezik.)

VIDÉK ÉLETE.

Lássunk valamit kütküllői egyházme-gyénkből is.

Tiszteletes szerkesztő ur! Ha a szőnyegen lévő fontos tárgyak engedik, egy kis helyet kérnék soraimnak becses lapjában.

Megvallom, egy kissé rég elmúlt dolgot kívánok szőnyegre hozni, s hogy ezt csak most teszem, oka, mert hivottabb egyéntől vártam, kinek avatottabb tolla alkalmasabb lett volna a dolgok ecsetelésére, mint onyém.

Végre megérkezett az ohajtva rég várt óra, t. i. hogy evangelium szerint reformált erdélyi egyházkerületünknek főhivatalnokait, mint a nt. püspöki vizitáció természetes tagjait, főt. Nagy Péter püspök, gen. not. nt. Elekes Károly és gen. direktor nt. Basa Mihály aa.-i személyében kütküllői

*) Raumer, Gesichte der Pädagogik.

ref. egyházmegyénkben tisztelhattuk. Igen, a rég várt öröm óra, mert mint köztudomásu dolog, annak még 1873-ban meg kell vala történni, de fájdalom! az ország szerte s így megyénkben is dühöngő kholera-járvány miatt csak most történhetett meg. Istené a hála és dicsőség, a vésznek vége és nekünk is megvala öröm-ünnepünk, megvala az alkalom, hogy kimutathassuk, hogy mily tiszta szeretet és méjj tisztelet honol keblünkben hitünknek és vallásunknak erdélyi részi érdem-dus főpásztorai iránt.

Ugyanis, a méjjen tisztelt nt. püspöki vizitáció folyó év szeptember 11-én az enyed-csapói vasuti vonaton érkezett egyházmegyénkbe. Csapón az indóházánál már várták egyh.-megyénknek és vallásunknak buzgó tagjai, mlts. Szilvási Sándor, főgondnok, nt. Benedek Ferenc, esperes, t. Bedőházi János és t. Kinizsi Mihály urak személyében, mint a kükküllői ref. egyh.-megye képviselői. És esperes aa.- rövid, de lelkes üdvözlő szavakkal fogadva főpásztorunkat, kocsikra ültek és kezdődött a vizsgálati körút.

Az első megállapodási pont Kutyalva volt, ide a nt. vizitáció harangzúgások és a tiszteletet és hódolatot mentől előbb nyilvánítani ohajtó nép éljenzései közt érkezett. Az egyh. részéről helybeli ref. pap Nagy Domokos aa. az ide őszpontosított lelkészek és tanítók élén lelkes szavakkal fogadta az érkezőket, mire főt. ml. püspök ur apostoli ihletől és atyai szeretettől áthatott szavakban felelve, a népnek szünni nem akaró éljen kiáltásai közt robogták a kocsik a gr. Dégenfeld urdvarba. Itt megszálva, a templomba mentek, hól gen. d. nt. Basa Mihály aa. hallatta apostoli hozzá méltó szónoklatát. Ezután kezdődött a vizitáció, mely hogy mikint folyt le, nem vagyok hivatta bírálatot hozni, csak annyit jegyzek meg, hogy főpásztoraink apostoli szeretettel és gyöngédséggel jártak el mindenütt.

A vizitálás végét érve, következett az izletes és kedélyes ebéd. Jelenvoltak itt a vizsgálatához tartozó személyezeten kívül, az ide őszpontosított egyházak papjai és mesterei, mely alkalommal szives házi-gazdáink jószág-igazgató t. Bedőházi János ur, és jelenlegi haszonbérlok t. Magyarai Sándor és t. Bede Károly urak, mint egyházunknak buzgó tagjai, megmutatták, hogy magyar emberek és hogy a magyarvendég-szeretet náluk még most is él.

Miért is említett szives házi-gazdáink egyh.-megyénk nevében fogadják forró köszönetemet.

A n. t. vizitáció másnap 12-én a második megállapodási ponton, Kükküllővárt folytatta munkálatát a gr. Bethlen Kamilló kastélyában, jelenlegi direktor t. Timár Károly ur egyh.-megyénk buzgó képviselőjénél és a szebeni ref. egyh.-megye érdemes algondnokánál. Nem fárasztom a kegyes olvasót a fogadtatás mikintjének leírásával, csak annyit jegyzek meg, hogy az egyh. részéről üdvözlő szónoklatot helybeli lelkész Székely Sándor aa. tartott. A vizsgálatról is csak annyit mondhatok, mint előbb tevé; de nem tehetem, hogy köszönetet ne szavazzok itteni szives házigazdánk t. Timár Károly urnak, kinek sikerült bizonyítani, hogy a vendég-szeretemben is megvan a fokozatosság, megvolt a jó kedv, folytak a szebbnél-szebb köszöntők, mert nem hi-

ányzott semmi, mi ennek előidézésére szükséges tényező. Fogadja ezért ő is szives köszönetünket.

Következik a harmadik megállapodási központ, ez V. Gálfalván volt. Oda a n. t. vizsgálószék szeptember 13-án reggel 9 órakor érkezett. Itt bocsánatot kérek a tisztelt olvasótól, hogy a szeretet és tisztelet kifejezése mikintjének leírásánál kissé terjedelmesebb lehessenek.

Gálfalván a fogadtatás valóban királyi volt. Mi nagyon természetes, hisz ott lakik egyházmegyénknek a szó valódi értelmében vett főgondnoka, ml. Földvári Ferenc ő nagysága, ki dacára gyöngélkedő egészségének, semmit el nem mulasztott, semmi áldozatot nem kimélt, hogy főpásztoraink hozzájuk illőleg legyenek elfogadva. Nem hiányoztak a diszkapuk, lelkes feliratokkal. Jelesen, egy volt a község Szőkefalva felőli határszélén ezen felirattal: „Isten hozott.“ A másik főgondnok, m. Földvári Ferenc ur kapujában, ezen feliratokkal az út felől: „Rég várunk,“ a palotával szemben lévő felén: „Hogy halljuk apostoli szónoklatod.“ A harmadik a templom sikátorja út felőli végén ezen felirattal: „Menjünk imádkozni.“ A negyedik, a templomkerítés ajtajában ezen felirattal: „Békesség nektek.“ A kapuk és feliratok mind a legnagyobb csinnal és finom izléssel voltak elkészítve.

A fogadás a határ szélén levő kapunál történt, az érkezést harangzúgások és ágyu-durrulás jelzé, itt az egyh. részéről helybeli lelkész t. Kovács Elek aa. tartott egyszerű üdvözlő beszédet, mire főt. mlts. püspök aa. ismét szónoki hatalmával, meleg szavakban válaszolt, beszéde végén megáldva a községet és az ezerekre menő körül álló népet, kik a körül levő falvakból, nemzet és felekezet-különbség nélkül, már reggel korán mind ott valának, osztozni kívánván a gálfalviak örömnepében. A kapun belől állott a fiataltság sorban, a leányok virág koszorúkat és bokrétákat dobálva az előttük lelkes éljenzések közt elvonuló kocsikba. Így érkezett meg a számos kocsikból képezett díszmenet az előre kijelölt szállásra, m. Földvári főgondnok ur udvarába, hol tisztelt főgondnokunk a magyar házigazda szivességével fogadta az érkezőket.

Tisz órakor templomba mentünk, jelenvolt ott felekezet-különbség nélkül Kükküllőmegye egész intelligenciája és a szomszéd falvak minden mozogni tudó lakója, oly számosan, hogy a gálfalvi különben tágas ref. templom felét sem volt képes befogadni az oda sereglet népnek. Itt ft. püspök ő mlts. prédikált és pedig úgy, a mint csak tőle várható.

Ezután következett a vizitáció. Vizitáció után a valóságos diplomatikus ebéd. Két hoszszu asztalnál mintegy 60-nan voltunk. Jelenvolt itt a megye intelligenciája, és az ide őszpontosított egyházak papjai, mesterei. Az izletes ételek, a lelkes köszöntők, a füzes- és török-hegyi királyi borok és a lelkesítő zene csak hamar annyira felderítette a kedélyeket, hogy az idő észrevétlenül repült, s a vacsora ideje csaknem asztalnál érte az ebédet.

És mindez élvezetet főgondnok mlts. Földvári ur valóságos buzgalmából folyó szivességének köszönhetjük. Midőn azért egyházmegyénk nevében köszönetet szavazok neki, ki-

vánom, hogy az ég ura tartsa meg hasznos életét még számos évekig egyházunknak, nemzetünknek és az egész emberiség javára.

Következik a 4-ik megállapodási pont, mely egyházmegyénk felső szegletén N.-Kenden volt. A fogadtatást illetőleg, hogy a hosszadalmasság által unalmassá ne legyek, itt csak annyit jegyzek meg, hogy lelkes székely hiveink is kitettek magukért; nem hiányzottak itt sem a diszkapu, és harangjai ugyan csak zúgtak. Itt is a falu végén felállított pompás diszkapu előtt, az egyh. nevében helybeli lelkész Sámuel József aa. fogadta vendégeinket, szívből jövő lelkes, üdvözlő szavakkal az ide öszpontosított lelkészek és tanítók élén. Mire püspök ő méltósága meleg szavakban válaszolva, s a körül álló szép székely népet megáldva, éljen kiáltások közt mentünk be szíves házigazdánkhoz t. Téglási György urhoz, ki jóllehet betegsége miatt nem lehetett jelen, mégis a legszívesebb vendég-szeretetben részesültünk. Itt is isteni tisztelet előzte meg a vizsgálatot és szerencsénk volt szép prédikációt hallani gen. not. nt. Elekes Károly urtól.

Ezután következett a vizsgálat; mit két helyen rendezett izletes és kedélyes ebéd követett. Ugyan is, említett szíves házi gazdánknál voltak a vizsgáló szt. szék tagjai, s az ide öszpontosított lelkészek. Helybeli lelkész Sámuel József aa.-nál a tanítók. Fogadják mindketten forró köszönetem egyh.-megyénk nevében szívességükért.

Azt hiszem, mondanom is felesleges, hogy mindazon falvakban, melyeken tisztelt főpásztoraink keresztül utaztak, a diszkapuk, harang-zúgás és a nép éljen kiáltásai, mint az öröm és tisztelet jelei, nem hiányzottak, minden vallás felekezett részéről.

Még csak egy jelenséget említek, mely nagyon jól esett; t. i. Héderfáján, egyik legnépesebb egyházközségünkben, dacára az áldásos eső csorgásának, a nép éljen kiáltással, a tanító alkalmi öszhangzó harmóniával, és ifjabb lelkész Szilágyi Károly aa. szívből jövő meleg szavakkal fogadtak; mely alkalommal főt. mltgs. püspökünk megáldó lelkes szavait végezve, nyugalmazott lelkész Molnár György aa. fehérbe öltözött növendék leánya egy pompás virág koszorút nyújtott át főt. püspök ő méltóságának.

Nagy-Kenden a vizsgálat véget ért, és búcsút vettünk méjjen tisztelt főpásztorainktól, édes emlékeket zárva keblünkbe. Vajha, hitünk főapostolai és ily érzelmeiket vittek volna magukkal!

Ezzel tudósításomnak is vége, csak még egyh.-megyénk azon hő ohajának adok kifejezést, hogy adja meg az ég nekünk azt az örömet, hogy méjjen tisztelt főpásztorainkat újra tisztelhesük jó egészségben, mikor a sor újra ránk kerül.

Végre, nem tehetem, hogy köszönetet ne szavazzak egyházunk néhány buzgó tagjának: u. m. Küküllőmegye érdemes főispánja, egyházi főgondnok, mltgs. Szilvási Sándor urnak, ki bokros teendői dacára kezdettől végig személyesen jelen volt, és kocsiján vitte mltgs. főt. püspökünket mindennütt, míg M.-Vásárhelyen újra vasutra ültek. Továbbá, egyh.-megyénk érdemes és fáradhatatlan tevékenységű esperesének

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

nt. Benedek Ferenc aa.-nak, valamint két buzgó képviselőknéket. Bedőházi János és t. Kinizsi Mihály uraknak, kik kocsijukat szintén felajánlva, személyes jelenlétükkel is kívánták emelni az utazás ünnepegyességét. Fogadják mindnyájan egyh.-megyénk nevében áldás kívánásomat és forró köszönetemet.

Egy küküllőmegyei ref. pap.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Az oxfordi és cambridgei egyetemek jövedelme. E két egyetem jövedelmeinek még Gladstone által elrendelt kimutatása megjelent s a kimutatás szerint a földbirtok 319,718 holdat tesz, mely kizárólag csak Angliában és Walesben van. Ebből 7683 hold az oxfordi, 2445 pedig a cambridgei egyetemre esik, — a többiből 184,764 hold az előbbi, 124,826 az utóbbi egyetem kollegiumaira jut. A többi birtok-tételek közül kiemelendő egy dészma, mely mindkét egyetemnek 159,000 font sterlinget jövedelmez, továbbá állam-kötvények 66,000 font és kegyeletes alapítványok 328,000 font sterlingnyi összeggel. E két egyetemnek évi jövedelme 1871-ben 754,405 font volt, mely összeg nagyobb fele Oxfordra esett. E nagy összeg a fekvőségekből jött be, más egyetemi megadóztatások és jövedelmi források 189,876 fontot jövedelmeztek. Mi a fizetéseket illeti, a tizenkilenc oxfordi kollegium igazgatói kapnak összesen 33,265 fontot; a fellow-k pedig 104,171 fontot huznak, a cambridgei egyetemi 14 kollégium igazgatói 24,415 fontot, a fellow-k 102,676 fontot kapnak. Egy-egy tanszakra iskolai évenként 4 és fél millió tallért költenek el. A fellow shipseknek évenként a jól kiállott vizsgákért 203,000 font sterling osztatik ki. A parlament új reformokat akar behozni a jövedelemnek úgy kezelése, mint kiosztása és hasznosítására nézve.

= Nyugta. 20, azaz, húsz oszt érték. forintról, melyet mint az „erd. prot. közl.“ idei 195—39 számában elősorolt nagylelkű akakozóktól (kiknek becses neveik ott mint fel voltak említve) görgényi esperes nt. Benkő János ur által számunkra gyűjtött könyör-adomány összeget, hogy kolozsvári esperes nt. Szász Gerő urtól posta útján pontosan és hiba nélkül hálás köszönettel kezünkhez vettük: azt elismerjük és egyszersmind a nt. esperes urat megnyugtadjuk. A nagylelkű adakozók is fogadják hálás köszönetünket és forró hálánkat azért, hogy szerencsétlen esetünket szívökre vevén, nyomorunkon filléreikkel enyhíteni kívántak, és becses nevök mindig legyen a jók sorába felírva. Mihályfalván, október 12-én, 1874. Lukács Ferenc, ev. ref. pap, és Muzsnai József ref. iskola-tanító.

= Hiba-igazítás. Az ominozus orthodox elnevezés mindenütt kísért. A lapunkban épen ma bevégeződő igen szép és gyakorlati irányu „Családi képek“ feliratu cikket nem az „egy orthodox“ irta, mint az előbbi három közlemény alatt állott, hanem „Orthodoxus“, a mint a jelen számban már kijavított. A kettő két különböző ember. Kérjük olvasóinkat, vegyék tudomásul.

KÖRÖZTETIK.

1032—1874.

Marosi egyházmegyénkben a csejdi lelkészi állomás. Fizetése: 345 frt, 47 kr.

Pályázati határnap, december utolsó napja.

A folyamodványok marosi esperes, t. t. Vályi Pál aa.-hoz, Ny.-Szent-Benedekre (u. p. Ákosfalva) küldendők.

Kolozsvártt, november 3, 1874. Nagy Péter, erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

IV. ÉVFOLYAM

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 12, 1874.

202—46. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy ivon. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. **Szerkesztési** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendőek: külmagyarutca, 9 sz. —

Válasz Makkai Domokos urnak.

(Folytatás.)

Megtámadja Makkai ur azon érveimet is, a melyeket a jogtörténeti múltból meritettem. Először is arra oktat, hogy azokat helyesebben a múlt jogi nézetéből kell vala meritenem, midőn „lássuk a jogtörténeti múltat“ kifejezésemet reprodukálván, felkiáltó jellel kísérve, mondja: „vagy tán inkább a múlt jogi nézetét!“ A jogi nézeteknek én sem vagyok kevésbé tisztelője, mint Makkai ur. A ki elmondja jogi nézetét, annak alaposságát, és okadatolt voltát mérlegelem. Vagy tanulok belőle, vagy esetleg annak helytelenségéről meggyőzni az illetőt, megkísértem. Ha a törvényhozó hatalom törvényeket alkot, azokban is a törvényhozó hatalom, vagy alkotó elemei többségének jogi nézete s meggyőződése kifejezését tekintem. Szabad ezt is bírálni, s az alkotott pozitív jog anyagát képező konkrét viszonyok természetét boncolgatva, ítéletet mondani, hogy a törvényhozásnak a törvényben mintegy megtestesülést nyert jogi nézete helyes volt-e, vagy helytelen. Ez a tudománynak joga, melylyel az annak szolgálatában állók élhetnek. De azt meg fogja engedni nekem M. ur, hogy a jogi nézet, még a jelen időben is csak annak nyilvánítása után válik tárgyilagossá.

A sajtó, az egyének egyenkint, kikérdezése, vagy a törvényhozó hatalom működésében a törvényeknek tényleges alkotása képezhetik egyedül az utat és módot, a melyeken a jogi nézet nyilvánulást, és nyilvánulásában mintegy megtestesülést nyer.

Honnan merithet tehát Makkai úr meggyőződést a múlt idők jogi nézeteiről? Nem azon törvényekből, és irodalmi maradványokból-e, a melyek a múlt időben keletkeztek? Nem azon történelmi mozzanatokból, politikai körülményekből és a nemzet történelmi viszonyairaiból, a melyek a törvények alkotásának, és változtatásának, vagy megszüntetésének legis

ratioivá és a múlt idő jogtörténelmi tényeivé váltak? Én érveimet „a jogtörténeti múltból,“ azaz, annak fenmaradt objektív tényeiből meritettem. Makkai ur, ugy látszik, ismerni hiszi a múlt századok jogi nézetét e tényeken kívül, a nélkül, hogy annak nyilatkozatait tekintené, mert különben nem akarná kiigazítani kifejezésemet.

De hagyjuk e mellékes kérdést, s vegyük fel az előző számban megszakított fonalat a kérdés értelmében; mert midőn Makkai ur szintén régi törvényekre és történelmi tényekre hivatkozik, ön maga sem követi (de nem is követheti) a nekem tartott leckét s így a vélemény-különbség pusztán a kifejezés helyessége, vagy helytelensége kérdésévé deválvalódott.

M. ur tekintettel azon történelmi tényre, hogy egyházi fekvőségeink egy részének eredete megelőzi a protestantizmusnak Erdélyben történt meghonosulását, és tekintettel arra, hogy vegyes vallású községekben, az A. C. I. R. 1 cim, 7. cikke az egyházi fekvőségeket a „major pars“ részére biztosította és végül arra, hogy előbb léteztek prot. egyének és egyházközségek, mint az egyetemes egyház, és az egyetemes cél: ezekből azt vonja le, hogy az egyházi vagyionok tulajdon-joga nem lehet az egyetemes egyházé, hanem az egyes egyházközségeké.

Kérdésbe teszi továbbá, hogy ha az érintett vagyionok az egyetemes egyházé lennének, kaptunk volna-e mi a katolikusoktól csak egy rozzant egyházat is által? Itélhette volna-e a most idézett törvény a templomokat a major pars részére?

Olyan ellenérvek, melyeknek nyomosságát tagadni, nem lehet; de nézetem szerint, helytelenségüket kimutatni sem nehéz.

Legyen megjegyezve mindennek előtt az, hogy M. ur nem tud különbséget tenni a „jogszerűség“ és „törvényszerűség“ között. Pedig lehet valami törvényszerű a nélkül, hogy elvontan jogszerű lenne és megfordítva. A törvényhozásnak a ratio juris mel-

lett a ratio legis-t sem szabad figyelmén kívül hagyni.

Habár, a mint mondani szokták, minden hasonlat sántit, legyen szabad mégis, példakép főlemlitenem, hogy elkezdve Romának „Lex-Licinia“-ján és u. n. ágráriális törvényein, nem századokon, hanem évezredekben keresztül nem mutatható föl nemzet, melynek törvényhozása minden törvényeiben egyedül a szigorú jogszerűséget (strictum jus-t) követhette, vagy azt követnie, szabad lett volna.

Hiszen, hogy hazánkban maradjunk, a szigorú jogszerűséget követve, a tulajdonjog megtámadásával hozott urbériséget megszüntető, de a saját hazájukban hontalan volt több millió polgárnak tulajdonjogot biztosító törvények nem lettek volna kiterjeszthetők azokra, a kik abba önként bele nem egyeztek. Nem keletkezhetett volna bérces hazánkban a valószínűleg M. ur által is ismert „jus ligatum“, mely minden a törvényhozó hatalom által is kifejezett jogtalansága mellett, „propter bonum pacis et concordiam regnicolarum“ több főnökétől kegyetlenül megfosztott székely családot hagyott földön futóvá. Nem keletkezhetett volna legújabb időben olyan kisajátítási törvényünk, mely a tulajdonost a becsérték megtérítése mellett, akarata ellenére is megfoszthatja tulajdonától, sat.

De a törvényhozás előtt a létező tények s a jövőendő érdekei is szem előtt lebegnek. Most egy eszmeharc vagy fizikai forradalom legyőzésére, vagy utóhatásainak enyhítésére, majd a felháborodott kedélyeknek lecsöndesítésére, s a közbéke helyreállítására, majd ismét az állandó rend és a megingatott jogállapot érdeke; míg máskor a politikai és nemzeti-ségi, vagy általános nemzet-gazdászati, sat. érdekek és célok megvalósítására irányzott törekvés az, mely a törvényhozó akarat-nyilvánítását irányozza. Ezekben fekszik a ratio legis. Ezek igazolják szükség esetén a ratio juristól való eltéréseket. Így fordulhat elő törvényszerűség jogszerűség ellenére. S hogy megfeleljek már most M. ur kérdésére, igen is, törvényszerűleg kaphatta, és nyerte is az erd. ref. status a katolikusoktól a kérdésbe tett templomokat és parokhiákat, ha nem is a szigorú jogra alapítva a tulajdon-jog címét, hanem a pozitív törvényre. Azon törvényre, melyet a törvényhozás a fenforgott viszonyok között egy nem ugyan vérrontással járt, de a kedélyek izgatottsága, a valóságos hit, és lelkiismeret megnyugtatója, valamint az állami együtt-

lét alapföltételét képező polgárok közötti béke létrehozása és jövőre biztosítása érdekében hozott, és a melyet az A. C. idézett címébe felvéve találunk. Az olyan, mondhatni, vallás-forradalmi időszakot és terményeit ne tessék M. tanár urnak a békés, rendezett viszonyokkal öszszetévesztetni, mert azokat rendszerint nem a szigorú jog, hanem inkább a celszerűség uralja.

Azon állítása M. urnak, hogy előbb léteztek a prot. egyházközségek, mint a prot. egyház-egyetem, nem felel meg a történelmi tények valódi állásának.

Sokkal közelebb állunk még a történelmi tényekhez és sokkal több a dolgok valódi állását feltüntető s a félrevezetést gátló okmányok és adatok állanak most még csak három század múltán rendelkezésünk alatt, mint sem lehető volna M. urnak, valakit téves felfogásra vezetni. Hazánkban ugyanis, köztudomásulag, előbb a kompakt katholicizmuson rést ütő Luther-féle tanok találtak termékeny talajra, s csak a vallásos eszméknek és elveknek szenvedélyesen vitt harca után nyert győzelem eredménye volt a kolozsvári ref. legelső anya-egyház megalakulása. Megalakulásával magához karolta az akkor még kevés számra terjedt s legtöbbszörre a lokális viszonyok által oda kapcsolt hitsorsos elődeinket. A vallás, általában mint tisztán és kizárólag a szubjektív meggyőződésnek alkotása, „községenkint“, in corpore sem felvehető, sem változtatható nem volt; de nem lehet ma sem.

Eunél fogva, vallásunk buzgó terjesztői csak egyenkint, tagonkint hódítottak, s csak midőn valamely politikai községben már kellő számmal voltak, vagy esetleg a községnek minden tagja áttért: gondolhattak külön ev. ref. egyházközség megalakítására, miután a távolság és helyi viszonyok az anya-szentegyházunk magvát képező kolozsvári egyházhoz való tartozást különben is lehetetlenné tették. De cél sem volt, a partikuláris alakulást akadályozni, mert mellékesen megjegyezve, igaza van M. urnak abban, hogy a protestantizmus súlypontját és erejét a partikulárizmusban bírta; de nem az általa értelmezett kommun szerű s már magában az anárkhiát és szétfoslást rejtő, egymástól s az öszszeségtől való teljes függetlenségben.

Ebből önként következik, hogy előbb létezett a közös főcél, mely reformátoraink által kitűzve, abban állott, hogy a Krisztus tiszta evangéliumára, mint alapra fektetett egyházban, a salaktól megtisztított

krisztusi vallás, és ebben úgy, mint az erkölcsi világban a haladás és tökélyesbülés biztosítva legyen. E főcél körül csoportosultak első hitsorsos elődeink. E célnak megvalósítása vált alapjává amaz áldozatoknak, melyeknek tárgyát új hitükért cserében a régi vallás képezte. E cél megvalósíthatásának eszközül hozták, nem jogszerűleg, de ténylegesen magukkal az áttérők templomaikat, cintermeiket és parokhiájukat.

Azután az állami érdekek, politikai célok, a közbéke és csendesség okából változtatták országos s az A. C. többször idézett cikkébe felvett törvényeink a pusztán „ténylegességet“, „törvényszerűséggé“ az által, hogy a kérdéses egyházi javakat a major pars javára, illetőleg e többséget azoknak örökös használatában és haszon-élvezetében biztosíták. Ez a történelmi tényeknek valódi állása és nem az, a mit M. ur állit. Vonja le ezekből a feleletet feltett kérdéseire M. ur maga.

Dr. Kolosvári Sándor.
(Vége következik.)

Határozati javaslat,

a n.-enyedi theol. szeminarium Kolozsvárra indítványozott áttétele tárgyában. *)

A Kolozsvárt 1874. április 12—20 napjain tartott egyh.-kerületi közgyűlés jegyzőkönyvének 70. 127. 129. 130-ik pontjaiból következő ténnyel értesül négy testvér egyh.-megyéből álló ríkanbelőli egyh.-közönségünk:

„Indítvány tételik, hogy a n.-enyedi főtanoda mellett fennálló theol. szeminarium tétessék át Kolozsvárra.“ Tizenkét közgyűlési tag hivatkozik a házszabályok f. pontjára, melynek értelmében önálló indítványt csak a közgyűlés megnyitása utáni három első napon szabad beadni, s kéri az elkészített indítvány félretételét; a közgyűlés ennek dacára, tárgyalás alá veszi az ügyet, s elhatározza, hogy az átköltöztetés elvi és gyakorlati oldala iránt a főtanodák és egyh.-megyék halgattassanak meg és az igazgató-tanács terjeszzen a jövő közgyűlés eleibe részletes javaslatot.

Egyh.-közönségi közgyűlésünk a fönnebbieken foglalt fontos és komoly ügyek felett beható tanácskozást tartván, következő határozatokat hozott:

1. Sajnosan látjuk, hogy törvényeink rendelkezéseinek egyenesen áthágásával, egy a hatodik napon beadott indítványt, a közgyűlés együttlétének utolsó, vagy is kilencedik napján, midőn a közgyűlés csaknem két harmada már eltávozott, 39 szavazattal 9 ellenében, tárgyalás alá vett. Ha a központi főhatóság a törvények iránt tiszteletet és engedelmességet kíván az alsóbb hatóságoktól, önmagának első kötelessége, a fennálló törvényeket megtartani.

*) Fölszólítottunk a közlésre.

Ez okból, közgyűlésünk a jövőben is előfordulható hasonló esetek megátlása tekintetéből, órást jelent az egyh.-kerületi közgyűlés által elkövetett törvény-sértés ellen anynyival inkább, mert az ok, melyért ezen nagy horderejű kérdés, úgy szólván, elővonszoltatott, t. i. az enyedi tanároknak anyagi javak körüli állítólagos hibás gazdálkodása, anynyira gyermekes, hogy ez egy komoly testület méltóságával teljességgel öszsze nem fér. Mert, ha bibásak egyes tanárok, akkor bűnhődjenek azok és pedig szigorúan, hibájok nagysága szerint; de egyesek hibájáért egy egész tanintézetet megcsonkítással boszúini meg: ez sem nem helyes, sem nem igazságos; mert

2) az indítvány tartalma egy végzetes lépés az egyházkerületünket beláthatatlan zavarokba vezető kommunizmus útján, melyek végre az egyesek magán vagyónak megsértésére vezetnek. Mi autonóm testületeink, egyházközösségeink, tanodáink, egyházmegyéink vagyónát azok kizárólagos sajátjának ismerjük, mely felett a központi főhatóság csak felügyeleti joggal bír, azzal mint tulajdonos semmi szín alatt nem rendelkezhetik, meg nem oszthatja, másnak nem adományozhatja: ezt tette hajdan az orthodox fejedelmek és püspökök „fő inspekciója“; és az 1682-ki közzsinat szerint „a sekuláris és ekkleziásztikus curátorok fő inspekciója is“ nem egyebet jelentett; ennél több jogot nem követelt és birt az 1713-ban föllállított főkonzistorium és nem követelhet az egyházkerületi közgyűlés, melybe bele olvadt a főkonzistorium; de

ily, az indítvány szellemében fekvő centralizáció ellenkezik ev. ref. anyaszentegyházunk alapelveivel is, s még ha szabad lenne, sem volna tanácsos; annál inkább, mert

3) miután a réginél előnyösebb munka-megosztás korába jutottunk, nem kívánja közgyűlésünk, hogy „ex omnibus aliquid“ kiadásu theológusaink képeztessenek, nagyobbára szegényes és mérsékelt javadalmazásu egyházaink nem ingadozó nádkint hajlongó világfit, hanem, kiknél az ur igéje van, apostoli buzgóságu és romlatlan férfit öhajtanak és becsülnek maradandólag.

Nem tagadja közgyűlésünk, hogy a nagy városnak fényoldalai is vannak; de nem felejtethi, hogy sötétebbek, talán sűrűbbek az árnyék-oldalak is, bajosabban hat azokon át a szükséges felügyelet őrszeme, sűrűbb a kísértés, több az alkalom; lehet itt, vagy amott egyetem is hasznos adható, kivált ha olyan, milyennek lenni kell; de az ebből a különben elégséges szaktudományokkal elfoglalt theológusaink által vonható haszon nem éri fel azon nemzetiségi, kulturai és felekezeti vallásos küldetést, melyre hivatva volt, és hivatva van talán egy szerényebb város, melynek erősebb őrállói kell hogy legyenek a fejlettebb koru theológusok; de továbbá, nem is a város mekkoraságától, hanem a tanerők, szakférfiak milyenségétől függ a theol. szemináriumok fölénye; példát mutat erre a mivelt német hon; és még többeket mellőzve: úgy véli közgyűlésünk, hogy a theológusok számára alapított alapítványok csak is theológusok által élvezhetők, azok religiozus fundusok.

Ez okokból sem látja közgyűlésünk az előnyt, ha enyedi főtanodánktól a theol. szeminárium, mely annak kiegészítő része, elszakítatnék s Kolozsvárra telepítették át, sőt e műtétet végeztesnek nyilatkoztatja, mert az enyedi fő-, a theol. szemináriummal kapcsolatos, még tovább fejlesztendő, a tudomány és törvény teljes színvonalára emelendő iskolának, valamint a múltban volt, úgy jelenben s jövőben is van, és leszen küldetése.

Nem felejtheti közgyűlésünk az indítványozott átköltötetés financiai oldalát sem. Hová költöztetné be Kolozsvár a theol. szemináriumot? Hová és mi áron helyezné el a meglevő és szaporítandó hittani, és mindenesetre egyházunk célja s jobb meggyőződése szerint választandó filozófiai tanárait, s midőn a jelenlegi tanárok természeti szállításra és részint terménybeli fizetésre vannak beállítva, tetemes kár és felülköltség nélkül avagy eszközölhető-e? És e szükség feletti költségek, kinek rovására, micsoda alapon? Nem is említve, hogy az enyedi theol. könyvtár is az enyedi főiskola sajátja, és az üresen maradandó theol. tanári lakok nem rentiroznák az illő százalékot; továbbá

5) az indítvány tartalma a tanodák javait biztosító országos törvények, kegy-alapítványok természete ellenére lenne kivive, ugyanis többeket mellőzve, és nem említve a forradalom után is az enyedi főtanoda javára tett jelentékeny kizárólagos alapítványokat

a) az A. C. I. R. 10-ik Tit. 3. artikulusa a fehérvári főiskolának b. e. Bethlen Gábor fejedelem adományozta fekvőségeket csak addig nem tekinti fiskálításoknak, míg azok az egységes Bethlen-tanodáé; de ha, így szól az artikulus, „valamikor a kollégium keze és nevezeti alól, hasznokkal más kézre jutnának, ismét fiskálításokká válnak, s perennali jure többé nem birathatnak.“

b) Ily értelemben veszi a fejedelmi adományokat a leop. dipl. 2-ik pontja, biztosítván, hogy a tanodák adományozott javaikban nem fognak háborgattatni, se egyháziaktól, se világiaktól; de jelzett indítványt végleg elejtik

c) magának b. e. Bethlen Gábor fejedelem 1629-ben kelt végrendeletének ezen szavai: „Collegio Albensi Bethle-

niano ipsiusque professoribus et alumnis eorumque successoribus“ valamint a beiktatókhoz kibocsátott rendelet eme szavai: „introducatis collegium albense in dominium, statutisque eundem et eosdem eidem ipsiusque successoribus et alumnis simul cum praelegatis cunctis suis utilitatibus... perpetue possidendis“ és így az 1662-ben a hitbuzgó orhodox fejedelem és rendek határozatából Fehérvárról Enyedre áttett Bethlen-főtanoda profeszszorai és alumnusai a Kolozsvárra költözés által megszűnve az enyedi Bethlen-tanoda profeszszorai és alumnusai lenni, megszűnnék a javadalmazás is; — és itt nem nyomatékos amaz ideigleaes Kolozsvárra lett elszállásolása a forradalom után a theol. szemináriumnak világosan a jog mellett szól, hogy különösen 1858. közzsínatok szorgalmazása folytán a theol. szeminárium ősi fészkebe visszaköltözött; ezt erősíti

d) a Mária Therezia kormánya alatti eset is; midőn t. i. a Bethlen-főtanoda némely javai a fiskus által megtámadtattak, nevezett tanoda előljárósága szőlítatott fel a produkcióra, és a n.-enyedi főtanoda javára mondott le a fiskus követeléséről, nem is említve azt, hogy a legutolsó időben is az összes birtokok nem más, hanem az enyedi főtanoda nevére vannak telekkönyvezve; ezen ókoknál fogva a n.-enyedi főtanoda vagyont, alapítványait, jövedelmeit és magát a főiskolát megoszthatlan egésznek jelentjük ki, s így a theol. szemináriumnak Kolozsvárra indítványozott áttételét törvény s hagyomány ellenesnek, célszerűtlennek, nemzetiségi és hitfelekezeti tekintetbe károsnak látjuk, és ezekért annak ünnepélyesen ellene mondunk.

6) Ha netalán n. t. kerületi közgyűlés előttünk ismeretlen forrásokból és okok miatt egy második theol. szemináriumnak Kolozsvárt, vagy egyebütt felállítását tartaná szükségesnek, ezen kérdéshez az alap kimutatása után készek vagyunk hozzá szólni s véleményünket, kötelességünknek ismerendjük, szokott tisztelettel elmondani.

A fönnebbieket valamennyi egyházmegyénk fő és közléptanodáinknak megküldeni, pártolás és hozzájárulás kéreése mellett, határozza közgyűlésünk.

(Aláírva hét embertől.)

TÁRCA.

Pestalozzi előtt és után.

Jelige: Vollkommenheit ist die Norm des Himmels; Vollkommenes wollen, ist die Norm des Menschen.

G ö t t e.

(Folytatás.)

A humánizmus.

Másik jellemvonását újra ő maga mondja meg, midőn leírja ifju éveit, hogy minden dolognak azonnal az indokát fogta fel és magát az alakot elveszté. Mi tehát másik jellemvonása? Elme-méjjség, bölcselmi szellem.

Még egy harmadik jellemvonását is ő maga adja meg, midőn leírja, hogy mily hatást gyakorolt rá Rousseau. „So

wie Rousseaus Emil, war mein im höchsten Grade unpraktisches Traumbuch enthusiastischer Grieffen.“

A nép nyomoru állapotán eszomorodott: nevelni, emelni akart, szivét, lelkét, értelmét a népbe akarta önteni. Szeretete oly gazdag volt, hogy azt megoszthatla a néppel. Mi tehát e jellemvonás? Folytonos vágy: tenni, hatni. Pedig menyinyit szenvedett ezért. Mert nem kinos-e, az elérhetlent valósítani akarni; mert a vágyaknak is meg van ambiciója, de ki nem elégithető ambiciója. Az eszme átmegy az akaratba. Ki szakított ily bolondoknak kürtölt vágyakkal, az meg lehet kinokon nem megy keresztül, azon kinokon, melyek a lélek bensőjét bántják: folytonosan tenni akarni és minden tettünket az érzelem által vezetetni, az embereket velünk

érzőknek gondolni és csalódní. De az ilyenekben látom én az emberiség joltveőit, a haladás úttörőit. Pestalozzinak egy barátja halt meg, ki őt nagyon is ismerte, ki azt javasolta halálos ágyán, hogy ne lépjen a tettek terére, ne lépjen az emberi szenvedélyek torzszalkodásai közé a nélkül, hogy egy támaszt ne venne maga mellé. Ez oly méjjen hatott fiatal kedélyére, hogy félre tette könyveit, azt gondolta, hogy szakít individuálitásával, ha falura megy rokonához, dr. Hotzhoz Richterswylbe s innen Tschiffelihez Kirchbergbe, Bern kántonba. De itt sem hagyta el eszményi ohajtása: itt is csak ő volt. A népet látta a garázdálkodás, iszákosság fertőjében. Pestalozzi maradt volna hidegen? Itt érezte legelőször a szükségét, tenni s első vállalata oly ideális volt és vele egy bukott meg, hogy ez határozó befolyást gyakorolt fogékony kedélyére. Határozottan a népnevelés műveletlen mezejére lépett. Mily nemes feláldozás! Tudja, hogy nem jelleméhez való a kormányzás, vezetés, de a sziv vezette és nem törődött az előre látható szenvedésekkel. Vett egy pusztát. Szándoka volt, hogy az industriális és pädagogiai vállalatának központjává legyen. Realizmus és humánizmus már megkezdtek a harcot és ez tart egész életén át és végre a „Schicksale meines Lebens-“ben a legőszintébben, az öntudat őszinteségével bíró hangon írja meg ezt, hogy okuljon az utókor; a „Schwanen-Gesang-“ban önti ki keserveit, hogy érezze át az utókor.

A neuhofi vállalat nem sikerült. Természetesen, mikor mint ő maga is megjegyzi, hogy mousselin szövetre való finom fonást akartam megtanítani, mikor durva gyapjuból sem tudtak. Mert fonó-intézet mellett akarás tanítani őket. Mily jellemző! Pestalozzi elérhetlen vágyakkal gazdag, finom kedélye, hogy bántalmaztatik az életben. Az intézetet 1775-ben állítá fel és 5 év múlva felbomlott. Kik biztak elméjében és szivében, most azok előtt is elveszté hitelét. A világnak tény kell, nem eszme és érzelm. Elkésereve írja hatytyudalában: „Moine Freunde liebten mich nur noch hoffnungslos; im ganzen Umfang meiner Umgebungen ward das Wort allgemein ausgesprochen, ich sei ein verlorener Mensch, es sei mir nicht mehr zu helfen. E szívet legszebben jellemzi mátkájához, Schulthesz Annához irt levele, melyben elmondja, hogy nem a kéjes percekben, hanem most akar előtte őszintén állani, mert haszontalan csaló, ki saját belsejét, tehetségeit elleplezi barátinője előtt. Leírja, hogy egy nőnek át kell érezni a férfit lelkében és lelkét lelkével azonosítani kell; nem kell gátolni, sőt emelni röptét s kijelenti, hogy nemzete iránti kötelessége legszigorubb teljesítéséről nem mond le egy nőért soha. Leírja hibáját az élet gyakorlati terén és vágyát, tenni, hatni. S kérdé: ha szereti-e így is? Ha nem, legalább becsülni fogja baráti őszinteségét. Mily gyöngéség és mily lélek-erő, szoplótelenség és mégis méj érzelm!

A nő hozzá ment 1769-ben; tehát Pestalozzi 24 éves volt. E nő együtt küzdé vele keresztül az életet. 1815-ben halt meg, 46 évi leggyöngédebb viszony után. Pestalozzi sirján könynyezve kérdé, hogy mi adta e nőnek az erőt, anynyi bajon, ocsárláson, szenvedésen átküzdeni. És kitörve mondta

utána, a bibliát ragadva meg: ez adta! Mily más vallásosság a Rousseau és Basedowéhoz képest! Ő a sziv bensejében találta meg a forrást és a kijelentés hívése által erősíté meg. Sokkal több eszménye volt szivében, mintsem a tradíciót nélkülözhetette volna. Különben, a biblia oly gazdag forrása, enyhítő patakja a kedélynek, a menyinyiben igaz hittel, őszinte szivvel és naiv kedélyvel van írva!

A vállalat meghiusultának az a jótékony eredménye volt, hogy megjelent Pestalozzi tollából Linhard und Gertrud. Ezt megelőzte: Die Abendstunde eines Einsiedlers és utána jött Christoph und Else. Die Abendstunde eines Einsiedlersben van meg Pestalozzi konfeszziója, melyből később az értelem felé vergal, de ide visszatér. Alapeszméi: az emberben megvannak alaptehetségei, ezeket kell kifejtteni, először embert kell képezni, azután szakembert.

Hegedüs István.

(Folyt. kövekezik.)

A magyarországi protestáns-egylet III-ik közgyűlése.

Ezen közgyűlés, melynek még a múlt év augusztus havában kellett volna Maros-Vásárhelyen megtartatni, az ország-szerte dühöngött járvány miatt elhalasztatván, a jelen év október 25- és 26-án tartatott meg Budapesten, nem nagy, de az ország mindkét felének majd mindenik, még a legtávolabbi vidékeit is képviselő egyleti tagok jelenlétében. A reform. egyház tanács-termének — melyben a gyűlés tartott — szerény külsejével őszhangban állott azon egyszerű kis kör, mely e gyűlést alkotá; de azon gondolatok s eszmék, melyek e gyűlésen nyilvánultak, valóban fényesek s emelkedettek voltak, azon nemes buzgóság, lelkesültség, őszinte jóakarattal, mely e gyűlés tagjainál tapasztalható volt, messze széles körben érezhetővé teendi áldásos hatását. Valóban, azon nemes lelki örömeik élvezése közben, mely e gyűlésen osztályrészünkül jutott, több izben feltámadt lelkünkben a gondolat: vajha, pártfeleink közül számosabban lehetnének jelen, hogy itt személyesen meggyőződhetek volna a felől, hogy a tiszta lelkesedés, és a csüggedetlen kitartással, jóakarattal párosult munkásság rövid idő alatt is mily eredményt képes létre hozni. De még inkább óhajtottuk volna, ha ellenfeleink minél nagyobb számmal vettek volna részt e gyűlésben, hogy közülök a jobbak, vagyis azok, kiket az egyházunk iránti önzetlen szeretet, s az ebből kifejlődött komoly aggodalom sodort az egyletünkkel ellentétes állást elfoglaló párthoz, győződtek volna meg, hogy aggodalmuk mérőben felesleges volt, s hogy a midőn egyletünk a vallás-erkölcsi élet megújítását tűzte ki egyik legfőbb feladatául, ez nála nem üres szó, nem csalóka cég, de a legőszintébb törekvések célpontja; másfelől, hogy hadd bámultak volna közülök azok, kiket épen önnön vallástalanságunknak elpalástolási szándoka, vagy más nemtelen indokok tettek a prot. egylet ellenségeivé, kik orthodoxoknak vallják magukat a nélkül, hogy fogalmuk volna a valódi orthodoxiáról, vagy hogy akár magán, akár hivatalos életükben az igazhitűségnek még

csak árnyéka is meglátszanék. Hadd, bámultak volna ezek, midőn hallották volna, hogy a nihilistáknak kikiáltott reformerek lelkek meggyőződéséből oly tisztelettel beszélnek a vallásról, oly nagy horderőt tulajdonitanak a vallásos hitnek, s a vallás-erkölcsi élet felelevenítésének, minőről ez ál-orthodoxoknak, kik előtt voltakép az egész keresztyénség csak hasznót hajtó mesének, legfeljebb nemzetiségi érdekből, vagy az együgyű nép fékentartására felhasználható eszköznek tünik fel, távol sejtelmök sincs.

Egyébiránt, az egylet évkönyve már sajtó alatt van, s nem sokára hű képét hozandja az egész gyűlésnek, az ezen tartott, felolvasott beszédeknek, értekezéseknek; addig legyen elég e gyűlést csak rövid, töredékes pontokban ismertetnünk.

A gyűlést, mint más alkalommal, ugy ez uttal is isteni tisztelet előzte meg. A reform. templomot nagy és díszes közönség töltötte meg. Elénekelvén a 37-ik dicséret két első versét, Szász Gerő, kolozsvári lelkesz ur lépett a szószékbe. A buzgó ima elmondása után, a theológ. énekar eléneklé az „Erős várunk“ éneket, melynek végeztével Szász Gerő ur, Pilátusnak Jézushoz intézett azon szavai felett: „Micsoda az igazság?“ egy nagy hatású beszédet tartott, ritka élénk, lelkes és lelkesítő előadásában erősen kikelvén a modern positivisták ellen, kik, mikint egykor Pilátus kérdé, hogy mi az igazság, ugy most ezek kérdik: mi a vallás? Majd élesen kikelt azok ellen, kik azt hiszik, hogy a természet-tudományok fejlesztése által a vallás talán megintgatható, vagy épen megdönthető. Nem! Fejtegeté a legerősebb meggyőződés hangján, a természet- s általában a modern tudományok a vallást nem tehetik fölöslegessé, nélkülözhetővé, mert a vallás tárgyát képező titkokat a tudomány nem fogja megoldani soha, és így a vallás pótolhatlan marad. De viszont, hogy a vallás pótolhatlan, a lélek szükségét valóban kielégítő égi kincs legyen, szükség, hogy az a kor műveltségével s a tudomány fejlődésével lépést tartson; szükség, hogy szakítson az elavult dogmákkal, s hogy szabad vizsgálódást engedjen s ne kívánjon a hívőtől meggyőződésével ellenkező hitet; szükség továbbá, hogy a vallás ne szorítkozzék csupán a templomra, hanem igyekezzék érvényesülni az élet minden mozzanatában.

Az isten-tisztelet végeztével a tanács-teremben Fördős Lajos elnök ur a következő szavakkal nyitotta meg a gyűlést:

Szeretett testvéreim! Midőn egyletünk III-ik közgyűlését ezennel megnyitom: üdvözlöm önöket. Bárha egyletünk fennállása óta sok eredményt nem mutathatunk is, de működésünk azért meddőnek nem monható. Működésünknek bizonyára vannak akadályai, de ezeket folytonos munkásság és ernyedetlen kitartás által legyőzhetjük. Mostani öszszejevete-
lünk célja is nem más, mint hogy munkálkodásunk sorrendjét megállapítsuk, s azokhoz a szükséges előintézkedéseket megtegyük, és a szent ügy előmozdítása felett közakarattal tanácskozzunk. Isten vezérelje lépteinket, és adjon áldást működésünkre.“

Azután felolvasta Kovács Albert a titkári jelentést az

egylet és a fiók-egyletek működéséről. Ebből kiemeljük a következőket. Az idők mostohaságát — ugy mond a titkár — minden egylet megérezte hazánkban, megérezttük azt mi is, de e szigorú körülmények egyletünket meg nem rendítették. A magyar protestántizmus bár nem fejlett oda, a hova fejlenie kellett volna, de ujjaalakulásban van, és erre a mi egyletünk nagy befolyással volt. A protestáns egyházi irodalmat a mult években alig egy pár mű képviselte, most e téren is örvendetes mozgalom észlelhető. Az egylet által alakított theológiai könyvtár az egyletnek jövedelmet hozott, s ez az első prot. egyházi irodalmi vállalat, melynél az írók rendszeren díjaztatnak, s mely mégis nem végződik deficittel. A kitűzött pályakérdésekre beérkezett munkák közül Szeremley Samu munkája: „Vallás- és erkölcsi-élet Magyarorszában 1848 óta“ a tudományos tekinteteknek minden részben megfelelő könyv.

A másik, egyház-történelmi pályázatra beérkezett mű birálatával a bírálók Farkas József, Fehér Péter és Laukó Károly már elkészültek, jelentésük a mai gyűlésen fel fog olvastatni. Az egylet által megindított heti lap, a „Keresztyén család,“ az idők mostohasága miatt megszűnt ugyan, de remélhető, hogy újra meg lehet azt indítani. E veszteséget azonban kárpótolta a Kovács Ödön indítványára létesített theológiai könyvtár, mely a folyó 1874-ik év elején indult meg 600 előfizetővel. Megjelent eddig belőle 2 kötet, s előfizetőinek száma 700-ra szaporodott. E vállalatban megjelentek eddig Szeremley Sámuel fentebb említett műve, továbbá „A prot. polemika kézi-könyve,“ Dr. Hase Károlytól, fordítja Hegedüs János. Meg fog még jelenni Hase polemikájának 2-ik kötete; Baur Kirchengeschichte der ersten drei Jahrhunderte c. műve, továbbá dr. Kovács Ödöntől: A vallás-bölcsészet kézi-könyve; Nagy Gusztávtól: a protestáns írás-magyarázat eredményei; Dapsy Lászlótól: Természet-theológia.

Párfogását kiterjesztette az egylet három miszsióra, a bereghire, a szerémire, és a szlavóniaira; alapító-tag lett két árvaháznál.

Felsorolja végre az egyes fiók-egyleteket és azok működését. A fiók-egyletek száma tetemesen szaporodott. E fiók-egyletek működése jótékony célokra és a humanisztikus és szabadelvű törekvések előmozdítására irányul. Péld. a dobosinai fiók-egylet az ottani árvaház javára 380 frtot jövedelmező felolvasást rendezett. A kassai fiók-egylet a jezsuiták Kassán való megtelepülése ellen harcolt, továbbá elhatározta a gyermekek számára való külön isteni-tisztelet tartását. Az idén alakult a veszprém-palotai és soproni fiók-egylet.

A titkári jelentés után következett a történelmi pályamunka bírálójának jelentése, mely szerint a bírálók mindegyike nagy elismeréssel nyilatkozik a beküldött munka szerzőjének nagy szorgalmat tanúsító munkásságáról, és az általa öszszegyűjtött egyház-történelmi adatok becseről, s általában azon kitűnő szolgálatról, melyet pályázó a magyar prot. egyház-történelmével foglalkozóknak tett. Minthogy azonban, a pályázat feltételei szerint, történelmét kellett volna megírni a magy. prot. egyháznak a szathmári békétől

a türelmi rendelet kiadásáig, szerző pedig inkább csak az adatokat gyűjtötte össze ezen korból, s ezeknek is egy jó részét csak másod- s harmad-rendű forrásokból, de azoknak feldolgozását vagy egészen elmulasztotta, mint p. o. műve utóbbi felében, vagy a hol feldolgozta is, de a mai történelem-írás igényeinek teljességgel meg nem felelőleg, ezért a pálya-díjj ki nem adatása véleményeztetik; más részről azonban javasoltatik, hogy miután azon történelmi adatok között vannak valóban becsesek is, s egyébként is megvan az az érdemök, hogy ha másodrendű forrástól gyűjtettek is össze, de itt egy csomóban megvannak, s miután ezeknél fogva föltöbbébb sajnálendő volna, ha ezek napvilágot nem láthatnának: ezért hivassék fel szerző, hogy a prot. egyesület elnökével, s illetőleg az irodalmi bizottsággal tegye magát érintkezésbe a munka, vagy a munka egy némely részének miként eszközözendő kiadása iránt. A bírálók ezen jelentésének értelmében hozatott a határozat.

(Vége következik.)

Miszsiói levél.

Bukarest, november 3-án, 1874.

Notre carrière est souvent épineuse,
Mais machrons-y sans crainte et sans frayeur;
D'un tel chemin la route tortueuse
Conduit enfin au temple du bonheur.

A moldva-oláhországi miszsiói küldöttséget már október 23-án fogadtuk a bukaresti fényes indóháznál, s beiskisértük a „Hôtel union“ című vendéglőbe. Hol, miután közgyűlésünk 25-re volt hirdetve, kértük a küldött urakat, kegyeskedjenek e napot közöttünk bevárni. S hogy miszsiójukat annál bölcsőbb tapintattal kezdjék, az eddigi tartozkodást helyi viszonyaink minden oldalról való vizsgálatára szentelni. Kérésünk meghallgattaték. S így október 25-én, vasárnap d. e. tartatott meg a közgyűlés.

Mit rendes isteni tisztelettel előzván meg, a szép számmal egybe sereglett nép, a küldöttség egyik tagja, nt. Kisantal Sámuel urtól egy oly kenet-teljes miszsiói tanítást hallhata, mely a hívek kebléből hogy nem az első pünkösdi lendületet fejleszté ki: bizonyára, nem a beszéden mult. Alapigéje volt ama Jézus-szerű intés: „Tudakozzátok az írásokat, mert nektek úgy tetszik, hogy azokban örök éltetek van.“ S ez alapigéhez hiven, beszéde első részében fejtegette a haladás elvét, melyért Kleinhenn, a helybeli zsidó-téritő angol miszszionárius, mint a dogmák hadi hajójának Rómániába vetett vas-macskája, legalább is Antikrisztust vélt volna benne rejleni. Másodikban ecsetelte a haladás páratlan jutalmát, az örök életet. Gyakorlati tapintatra mutatott a többek között e kérdés megoldása is, hogy vajjon, csak a bibliát kell-e tehát amaz „írások“ alatt értenünk? Nem csak — mond a jeles szónok — hanem mindazon olvasmányt, a mi szívünk és értelmünk fejlesztését és nemesítését eszközi, sat.

Isteni tisztelet után a férfi-sereg ben maradt. A bizottság elfoglalta az elnöki széket. S alólírott következő szavakkal lépett eléjük: Nagytiszteletű és méltóságos küldöttség! Örvendek, a szent boltozat alatt üdvözölhetni önöket a

hívek nevében. Önöket, a kedves Erdély kitűnő fiait, kiknek nyájas tekintete oly hatást gyakorol reánk, mint mikor a hazatérő tékozló fiura édes atyja nézett. Megbocsássanak uraim, ha a kert, mely évek óta gazdátlanul hever, nem egy kártékony kinövésre mutat. S a kertész, ha tövisektől vérzik, ne ítéljenek fölle keményen. Ajánlom magamat a szentegyház hiveivel együtt méltóságok kegyeibe.“

A bizottság részéről méltóságos Antos Ferenc ur meleg szavakkal fogadván e rövid és szerény üdvözlöt: a küldetési okmányok felolvasatása s miszsiójuknak egyuttali főcéljának megpendítésével megnyitotta a közgyűlést. Felhiva mindenek előtt az előjárókat, hogy tisztokról mondjanak le, s még a mult évi október havában az erdélyi egyházkerület elnökségéhez beterjesztett kérvényük alapján, az újból választott presbiterek — milyenek ők is lehetnek — az egyházkerületi forma szerint esküdjének fel.

Az előjáróság hódolat-teljesen válaszolt a felhívásra, csak azon egyet kötvén ki, hogy pappal és tanítóval oly röviden végezzenek, mint a szabad-kőművesek nagy mestere, Viktor Emánuel: Mastai Ferretti urral. Miután a küldöttség ezt ránk nézve nem a legdiskrétebb eljárásnak tartá: az előjáró uraknak egy hetet adott a gondolkodásra. Ezzel a küldöttség a közgyűlést elosztatva, Brailára és Galacra utazott, s október 31-én Bukarestbe visszatérve, másnap a tanácskozáshoz újra isteni tisztelettel kezdék. Nagy volt a zaj s itt is, mint mindenütt, minden zavar oka a pap. Minnek is hozta az egyház nyakára ezt a küldöttséget. Mit piszkál a mi számadásainkban. Minek nekünk egyházmegye, sat.

Ez alkalommal szószerűre alólírott lépett, Gamáriel ama szavaival: „Ha emberektől vagyon e tanács, és dolog semmivé léssen; ha pedig istentől vagyon, ti azt fel nem bonthatjátok.“ Következő thémát vonva ki e sz. leckéből: hogy ha jó hírünket kockáztatni, nem akarjuk: mit kell cselekednünk és mikép cselekedjük azt? Az első kérdésre nézve: hazánk és egyházunk nagyjainak szándékáról, jó indulatáról világosítsuk fel egymást. Távolítsuk a személyeskedést, s mérsékeljük az indulatokat. A másik kérdésre nézve: a fölvetett alapigéket kiegészítő versekben kezünkbe van adva a küles.

A bevégzett isteni tisztelet a közgyűlésnek újra tért nyitott. De már ekkor még tömörebb össze toborzással jelentkezett az oppozíció. S harmincegy tag aláírásával támogatta azon kívánságát, hogy vagy mondjon a küldöttség egy oly közvetítőt, melynél fogva „papot és tanítót könnyen ki lehessen tenni, vagy hagyják meg kiváltságul a szerződvényeket, még pedig nem csak mostanra, de örök időkre.“

A tisztelt küldöttség s nem különben Veres Sándor mérnök honfitársunk, higgadtan és komoly méltósággal szólta a merénylet ellen. De a kitört Vezuv csak felsőbb hatalom szavára csillapulhat el. S miután oly dicső dolog egy százezernyi magyar lelkek szeszszedését gátolni, és oly mulatságos a fecskéket szárnya bocsátni: érdemes előjáróink jegyzőkönyvileg kimondák, hogy a „küldöttség határozatának nem engedelmességek.“ Erről s az itteni népboldogítókról, kik előtt a nemzet akarata kiugratott apostolok

hátára kötött rongy: legilletékesebb értesítést fog nyújtani a fentiszelt s Bukurestből szomorú lélekkel távozott küldöttség.

Addig is, míg ez történnék, közli:

Tomka Károly.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Marosi egyházmegyénkben közelebről tartották meg a rendes őszi közgyűlést. Egy egészen magán-levélből értesülünk a következőkről. A theol. fakultás átköltöztetését egyetlen egy hang tartotta szükségesnek s ehhez nem is szólunk; utóvégre is, ez meggyőződés dolga s mi azt tudjuk tisztelni. Hanem, a gyűlés folyamában oly érdekes dolgok merültek fel, melyeket meg kell említenünk; bár nem tudjuk: nevéssünk-e felettök, vagy kétségbe essünk? Egyik azt kívánta, hogy a püspök szólíttassék fel arra, hogy a „kakasdi“ cikkek „Rusztikusát“ inquirálja: (s ha ismeretes lesz, hát exkommunikálja). Dicséretére legyen mondvá a közgyűlésnek, ezt az atyafit lenevette. A másik e lapok szerkesztőjének esett neki s azzal vádolta, hogy lapja „párt közlöny“ lett s a papságot „ázsiai agyvelejűnek“ mondotta: tehát, szólíttassék fel a püspök, hogy ilyen laptól a hivatalos köröztetéseket vonja el. Hogy lapunk párt-közlöny — a fakultás áthelyezése tekintetében, és a modern theol. irányt illetően — ezt büszkén és a nyugodt önérzet megnyugvásával valljuk be; hogy a papságot „ázsiai agyvelejűnek“ neveztük, — igaz — olyan értelemben, a mint az megvan írva lapunk ez évi 184—28-ik számában, s értettük azokra, kik lármáznak, óbégatnak, deklamálnak és titokban inpertinenskednek; de tenni, áldozni, szolgálatot teljesíteni, sem nem akarnak, sem nem képesek. Ha a felszólaló ilyen, rá is értettük. A hivatalos köröztetéseket — ha mi jól emlékszünk — a zsinat rendelte meg a lap számára, sőt az igazg.-tanács a múlt évben még magára nézve is elfogadta, tehát ezeket most már csak a kerületi közgyűlés veheti el; s nagy bornirtságnak tartjuk, ha valaki püspökünknek igen tisztelt hatáskörét ilyen dolgokra akarná felhasználtatni. S minő nemes és felemelkedett intencióból származhatik ez indítvány? Ez az atyafi egy köpenyegét szeretne, melylyel eltakarja azt, hogy többé ne fizessen elő: tehát lapunk megbukását óhajtja. E kis mécesst kiolthatják igen könnyen; de azt ugyan meg nem éri élő ember, hogy bátorságunkat megfélemlítsék, s kimondani ne merjük: hogy a ki nem lát, az vak. Ez ékes indítványokra egy 3-ik is föllekedett, s neki rontott ugyancsak e lapok szerkesztőjének, hogy „még a Híszek-egyét is bírálni meri.“ Ezek aztán protestáns papok! Ez felvilágosodottság! Ezek gyönyörűen interpretálják az írásnak szavait: „mindeneket megpróbálgatók“, „vizsgáljátok az írásokat,“ „még istennek méjjségeit is.“ Miben különböznek ezek az ultramontanusoktól, kik majd nem kétezer éves dogmáikra vakon esküsznek? Hová lesznek a reformáció áldásai ilyen próféták mellett? Nem volnának-e ezek képesek, ismét felállítani az inquiziciót, s keresztre feszíteni azokat, kik új életet várnak „in capite et membris“? Valóban, nem tudjuk: nevéssünk-e, vagy kétségbe essünk? S ezek a marosi egyházmegyében történnek! Csak az vigasztal, hogy egy pár fészkelődő ember olyan, mint a csepp a tengerben, s hiszszük, hogy ez egyik legyszébb egyházmegyénk közgyűlése azon lesz, hogy ez okvetetlenkedni akaró, felületes emberek oly szerepet ne játszhassanak, mely tekintetbe vehető. Az a legjobb argumentum velők szemben, hogy kinevetik, mert valóban k a c a g á s r a méltó k!

— Kulturális ünnepély folyt le e hó 10-én a városház nagy termében: egyetemünk ülte meg tényleges megnyitásának harmadik évfordulóját, kapcsolatban az egyetem által legnagyobb részt Kolozsvár város évi 1600 frtos alapítványára nyitott pályázatok eredményeinek közzétételével. A terem alig volt elég téres a városi értelmiség férfi és női képviselőinek befogadására, kik érdeklél hallgatták előbb a rektor, Finály H. Lajos csinos alkalmi beszédét, majd a négy fakultás dekanjainak jelentését a pályázatok eredményeiről, melyeken, legalább megnyílységileg, meglátszott, hogy egyetemünk még csak fiatal intézmény. A kitűzött 25 pályakérdés közül ugyanis csak 11-re érkezett pályamű s ezek közül 9 tartatott a jutalomra érdemesnek, és pedig ezek: a jogtörténelemből, jutalma 100 frt, nyerte Szolga Kálmán: a belgyógyászatból, jutalom 50 frt, nyerte Weiss Miksa; a sebészetből, jutalma 50 frt, nyerte Ajtai Endre; a magyar nyelv-tudományból, jutalom 100 frt, nyerte — három közül — Török István, egy másik, dicsérettel kitüntetett pályamű szerzője nem jelentkezett; a magyar történelemből, jutalom 100 frt, nyerte — kitüntető dicsérettel — Benedek Albert; a természettanból, jutalom 100 frt, nyerte Faragó János; a növénytanból, jutalma 50 frt, nyerte Szabó Lázár, és a földtanból, jutalma Dr. Koch tanár adományából 50 frt, nyerte Lengyel Alajos, a nyertes ifjak ott helyben átvevők, éljenzések közt, a megérdemelt díjakat. A meg nem fejtett feladatok ufolag kitűzettek, a jövő évi alapítványi öszszegre szintén kihirdetettvén az új feladatok; s ezzel a rektor rövid üdvözlöte után, végét érte a szép ünnepély. Ha a nyertes ifjak névsorán végig tekintünk: örömmel és meglepéssel tapasztaljuk, hogy erdély-rési prot. tanodáink a legnagyobb kontingenssel járultak e névsorhoz: a kitüntetett ifjak közül 3 az udvarhelyi, 2 a kolozsvári ref. főtanodából kerülvén ki, egy pedig a debreceni főtanoda növendéke volt. Üdvözlöjük e jó bizonyítványt, melyet a prot. tanügy ez alkalommal is kivívott magának.

KÖRÖZTETIK.

1056 — 1874.

V.-húnyad-zarándi egyházmegyénkben a brád-ribicei kántor-tanítói állomás. Jövedelme:

1) 350 frt. o. é. évenként, melyet évnegyedenként előlegesen az egyház-pénztára fizet; 2) tűzifa illetéke az egyház-pénztárából 17 o. é. frt; 3) tandíjba az iskolába járók: kezdőktől 1—1 frt; másod-évesektől 2—2 frt, és egy szekér tűzifa minden tanuló után; 4) temetések alkalmával 1 frt. o. é; 5) kényelmes szállás, konyhával, kamarával, pinccével, veteményes- és gyümölcsös-kerttel.

Kötelességei:

1) templomban és temetések alkalmával mint kántor szolgálni; 2) évenként szeptember 1-től június végéig iskolát tartani s a gyermekek oktatásában kellő erélyt, buzgóságot és sikert tüntetni ki.

Pályázati határnap, december 20.

A folyamodványok v.-húnyad-zarándi esperes t. t. Dáné István aa.-hoz, Szászvárosra küldendők.

Kolozsvárt, november 9, 1874. *Nagy Péter,*
erdélyi ev. ref. püspök.

Nyilt posta.

23) H. J. urnak. Bürkös. megkaptuk, köszönjük,
24) Egy vidéki levelet kaptunk, mely Udvarhelyt adott postára, de név nincs alatta: névtelenül beküldött cikkeket pedig nem közlünk; a szerkesztőnek tudni kell, hogy ki ir lapjába, az illető azért elhallgathatja nevét.
25) K. A. urnak Magán-levelet irtunk.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdász betűvel Kolozsvárt.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

IV. ÉVFOLYAM

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 19, 1874.

203—47. SZÁM.

Megjelenik minden esztőtőlön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. **Szerkesztési** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmertve** küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Válasz Makkai Domokos urnak.

(Folytatása és vége.)

Nem hagyhatom továbbá észrevétel nélkül Makkai urnak azon állítását: „ha akármelyik egyh.-község többé nem látja biztosítva a ref. egyházban (M. ur által jelzett) érdekeit, ha a ref. egyház közcélja többé nem tárgya az ő törekvéseinek, akkor a mint önkint, szabadon lépett az egyházba vagyónával jogosan ki is léphetne abból minden vagyónával, hogy más egyházban használja fel azokat valóságos céljaira. Tudom, mondja, hogy az áttéréseknél más gyakorlat van, de az nem törvény, s nekünk protestánsoknak, legkevésbé van okunk, akadályozni egy igazságos állami törvény meghozatalát, a községi egyházi vagyon természetére nézve.“

Sajátságos észjárás, s meglepő találékonyság!

Ugy látszik, M. ur elégségesnek tartja ott Enyeden, a „világ közepében“ lakni, s nem tartja szükségesnek, törvényhozásunknak még legközelebbi működését is magas figyelmébe részesíteni. Különb tudnia kellene, hogy áttéréseknél nem a gyakorlat, hanem országos törvény, és pedig legújabbán az 1868, 53-ik t. cikk intézkedik. E törvénycikk az áttérésről szóló §§-ait szintén azon megdönthetlenség elvre fektet, hogy a vallás az egyéni, szubjektív meggyőződés alkotása, mit tömegesen változtatni, nem lehet. Látszólag egész községeknek áttérése is csak a községi tagok egyenkint tett nyilatkozata, s a törvényben előirt törvényes feltételeknek és formásoknak megtartása mellett történhetik. Erre, fájdalom, elég szomorú, de találó példát mutat legújabb időben a vicei és apanagyfalusi virágzó egyházainak elvesztése, melyeket a katolikus csábítás és vagyon magához ölelt, az „egyedül üdvözítőnek“ nevezett egyház kebelére. S vajjon, a nevezett egyházakban hitünkön maradt néhány tag minek alapján tartja mégis kezén a volt ref. egyház vagyonát? Felelet:

azért, mert községenkint való törvényes áttérés sem alapjában, sem régi, sem legújabb törvényeink szerint nem létezett és nem létezik. Egyes tag az egyházközség birtokában és használatában volt vagyont sem részben, sem pedig rendre mindeniknek egyenkint áttérése után, egészben magával nem viheti. Nem viheti pedig azért, mert az egyházi jogi személy és ennek vagyonjogai és kötelességei függetlenek az egyházi testületet alkotó egyes személyek, vagy ezeknek szám szerint meghatározható összességük jogaitól és kötelességeitől.

Makkai ur jónak találná, ha olyan áttérési törvény alkottatnék, a mely szerint az egyh.-községek minden vagyonukkal más egyházba szabadon léphetnének, hogy vagyonukat ott használják fel vallásos céljaira. Én is tisztelen, s lelkem egész erejével védelmezem a hit és lelkiismeret szabadságát, mint az embernek olyan eredeti jogát, melyre jogszerűen kényszerít alkalmazni, nem szabad. Én is hiszek a protestantizmus jövőjében, mely önmagában bírja fennállásának és terjedésének alapját. De számot vetek hazánkban a jelen idő konkrét viszonyaival is, védem a fát a vihartól, a túlnyomó és hatalmas vagyonnal rendelkező katolicizmus metsző fejszejétől; mert hitem szerint, annak még nagy terebélyességre kell szert tennie arra nézve, hogy árnyékában csak azon szolgálatok megtehetőek legyenek a tudomány és szabad vizsgálódás előmozdítására, a melyeket ez idő szerint Németországon látunk.

Sok viz foly le még addig ott Enyed mellett a Maroson, a míg egy a Makkai ur felfogása szerint alkotandó törvény a protestantizmusnak anyagi gyarapodására is szolgálna!

Tekintszen szét Makkai ur, s bizonyára igazoltnak találandja ama veszélyt, a melyet megelőző cikkemben felfogásának esetleges érvényre jutásához köttem.

De menjünk tovább.

Igaz, hogy az egyházi javak tulajdonjoga iránt

a kérdés a kath. egyházban is régen fölmerült, s a két éles elmével és keserűséggel vitatott nézet, melyek közül egyik az egyetemet, a másik az apróbb egyházi testületeket állítja fel tulajdonosul, máig is eldöntetlen áll. De ott e kérdésnek más jelentése, más hordereje van. A kath. egyetemes egyháznak dogma-szerű egysége még a különböző országokban létező nemzeti egyházak önállóságát sem tűri, s az egységet képviselő és személyesítő csálhatatlan pápa bizonyára nem egyszer nyúlt volna már eddig akár a nagy Océanon innen, akár túl levő országokban a vallásos, szent célok valószínűsítésére rendelt javakhoz és jövedelmeikhez, hogy szuverén hatalmát fentarthassa és szuronyos támaszait táplálhassa, ha azoknak tulajdon-jogát a földtekén elterjedt kath. egyházak egyetemének javára dekrétálhatta volna. Csak hogy, a tulajdon kérdése, profán természeténél fogva, az egyes államok polgári törvényei által kell hogy rendeztesék, s szokott is rendeztetni. Ekképen minden országnak polgári törvényei azok, a melyek az egyházat, mint magánjog képes alanyt elismerik, s annak magánjog körét megszabják. Így történt ez nálunk is. Legyen őszinte Makkai ur s elolvasás után, feleljen arra, hogy az alaptörvényt képező erdélyi 1741-ik évi 55. t. c. nem a vallás-felekezetekekről (négy recepta religion levőktről) szól-e? Lehet-e annak szavaiból és értelméből az egyes egyházak és tanodák független, teljes tulajdon-jogát a birtokukban és használatukban álló vagyonokra nézve leszármaztatni? Feleljen a szives olvasó, a kinek kedvéért azon törvény-cikket szórúl-szóra ide iktatom, a mint következik:

„Ad conciliandam perpetuam fraterni amoris, et fiducia, Harmoniam, stabiliendamque per hoc publicam Patriae Tranquillitatem, benigne annuente sua Majestate, communi statutum voto Statuum est: Ut Templi, Turres, Campanae, ac Fundi interni Parochiales prae manibus illarum Religionum reliquantur, in quarum possessorio actu reperiuntur, solutis illis, quae nonnullis Religionibus jam appromissae, vel adjudicatae, et necdum exolutae essent, Bonificationibus; ea simul cum declaratione, quod non obstante Dispositione Articuli 7 Approb. Constit. Part. I. Tit. 1. nulli abhinc receptarum Religionum alterius Templi, aut Turres, Fundosque parochiales quocumque sub titulo adimere, et occupare unquam liceat, liberumque sit singularum quatuor Religionum ecclesiis, earumque Patronis ubicumque in liberis scilicet Regiis Civitatibus, Urbibus et Oppidis, Villis item et posses-

sionibus, ac aliis quibuscumque locis, sacras aedes, Turres atque scholas absque ullo impedimento extrui facere, prout vigore praesentis Articuli singularum Religionum status assecurantur, quod in moderno per singulas quatuor Religiones actu possessorum, ac in futurum etiam quovis tempore libere extruendorum, Templorum Turrium, Campanarum, Caemeteriorum, Collegiorum et gymnasiorum usu nunquam turbabuntur.“

Nem az egyház-egyetem van-e itt tulajdonosul elismerve? Ne féljünk anynyira ennek főtulajdon-jogátul, mert az, elkezdve a helvetika konfeszzió, (XXVIII. R. 1. 2. §.), minden egyházi és országos törvényeink által elfogadott korlátok közé van szorítva. E korlátokat az egyháznak vallásos céljai: a tanítás és közmívelődés képezik. A vagyon csak e célok megvalósítására szolgáló eszköz. S melyik ref. egyházközség, vagy tanoda az, mely a közös célban egygyé nem olvad? S kinek juthatna eszébe, csak egy egyházközséget is, szükség nélkül, a közös cél felé való individuális törekvésében eszközétül megfosztani? Ok nélkül beszél Makkai ur az alapítványok és hagyományok érinthetlenségéről, mert ellenkezőjét sohasemki sem vitatta. Magam idéztem a szintén alaptörvényt képező 1791. 54. t. cikket, mely a fejedelem legfelsőbb felügyeleti jogának és kötelességének kimondásával, feltétlenül rendeli, hogy az alapítványok az alapító intenciója szerint kezeltesenek. Ebből önkint foly, hogy a mely egyháznaknál és tanodáknál speciális, helyhez és célhoz kötött alapítványok léteznek, azokat bántani, nem szabad. De bántani meg sem kísértette sohasemki. Miért hadakozik tehát M. ur a levegőben kardjával, mikor e tekintetben ellenézetese nincsen?

Tessék M. urnak, inkább azon vagyonokról szólani s érveimet megdönteni, a melyek sem nem alapítványok, sem nem végrendeleten alapuló speciális, helyhez kötött hagyományok: mert azok képezték a vita tárgyát, nem ezek.

Tessék, az általam felhozott adatok által kimutatott gyakorlat megdöntésére, többek között, megbizonyítani Makkai urnak, hogy az 1847-ik évben az egyházi főtanács által 223 sz. a. kinevezett, s gróf Mikó Imre, gr. Degenfeld Ottó, br. Kemény Domokos, gr. Teleki Domokos, gr. Teleki László, br. Kemény Dénes, br. Bánffy János, Zeyk Károly, Bodola Sámuel, Szász Károly, Méhes Sámuel, Salamon Jó-

zsef, Zeyk Miklós, Dósa Elek, Mihályi Károly, Vajna Antal, Herepei Gergely, Nagy Péter és Gáspár János, egyházunk kitűnőségeinek, személyében kinevezett azon bizottság, mely a ref. státus közcélja érdekében, a főtanodák mellett fennállott theol. tan-székeknek az azokhoz tartozó és nem helyhez kötött vagyon-alapokkal együtt való egy helyre csoportosítását véleményezte; és az ezen véleményt határozatra emelt egész népes egyházi főtanács (melyben pedig úgy az egyházmegyék tisztviselőikkel, mint a tanodák gondnokaikkal és tanáraikkal képviselve voltak) szintén a vagyon-rablás tényét kísértették meg! Ha ezt sikerült M. urnak és nézet-társainak bebizonyítani: akkor „te Deum laudamus“-szal dicsőíthetik az 1848-diki szerencsétlen forradalmat azért, hogy ama (M. ur szerint, kísérletnek nevezhető) határozat érvényre jutását megakadályozta.

Ne csak hivatkozzék Makkai ur a (nem létező) gyakorlatra, hanem mutasson fel ellenkező határozatokat. Különb, öszszes okoskodásai, mint zengő szó és kongó frázis elhangzanak. A mi hogy úgy is történt legyen, fölteszem és kívánom!

Isten velünk!

Dr. Kolosvári Sándor.

A közönyösek. *)

Az „Új zürichi hirlap“ nem régiben néhány cikket közölt az egyházi kérdést illetőleg, a melyek eredeti fölfogásuk s következetes gondola-menetük által megérdemlik a figyelmet.

A függő európai egyházi kérdés megoldását a közönyösségtől, az indifferentizmustól várják.

Bármit mondjanak a lelkészek Genftől Berlinig, korunknak legnagyobb előhaladása a mivelődésben az egyház iránti közönyösség, a mely a tudás gyarapodásával együtt járó szükséges eredménye a miveltségnek s ismertető jele a gondolkozóknak és mivelteknek. E közönyösség naponkint nő, a kiabálás, a megtámadás mit sem használ.

„Az emberi tudás napról-napra gyarapodik minőségileg és mennyiségileg; az állam főfeladatának tekinti annak terjesztését; eredményei elterjednek az egész emberi társaságtan, mint atomok, és így minden nap anynyi hívet szerez titokban, hogy az egyháziak támadásait egészen nyugodtan mellőzhetjük.“ Így veszítik el az egyházak és papok hatalmukat, mivel elveszítik embereiket s így közeledünk lassan, de biztosan a cél felé, a mely felé szellemi életünk egyetemes fejlődése siet: az egyházak fölbomlása és megsemmisülése felé. Ha ez megtörténik, ha a vallás a nyilvános egyházból a szivnek titkos

kamarájába vonul vissza: akkor lesz vallásunk és szabadságunk is. Mert az egyházak kivétel nélkül a szolgáltság intézetei és Welti ur ezen szavai méjj igazságot foglalnak magukban: „a ki szabad akar lenni, annak nem szabad az egyházban maradnia; egyetlen egyház sem nyújt szabadságot, csak az állam adja azt.“

Ezen alapvonások világosan jelzik az államnak az egyházhoz való viszonyát; föltétlen, teljes elválasztás az igaz jelszó. A modern államnak azon közönyösséget kell elsajátítania, a melylyel a jelen mivelte embere az egyházak mellett elmegy a nélkül, hogy ismerni akarná. Mindenek előtt, vegye vissza az állam sajátját teljesen; szabadítsa ki az egyház körmei közül minden polgári viszonyt és jogokat s mindenek előtt az iskolát és házasságot; szoktassa ez által az egyeseket azon gondolathoz, hogy szabadságuknak, jóllétüknek védelmezője az állam: így aztán önálló, közönyösek lesznek az egyesek s nyerve lesz az ütközet. Ha azonban, az állam sajátját teljesen visszaveszi, hagyja meg az egyházaknak is teljesen és kizárólag sajátjukat. Ne szabályozza az egyházak életét, magatartását; hadd gazdálkodjanak sajátjukkal a papok és hiveik kedvük szerint. Tekintse az egyházakat merőben magan-társulatoknak, melyek ép oly szabadon mozoghatnak az államban, mint más ily nemű társulatok. Gyűjtsenek tagjaiktól pénzt kultus-céljaikra úgy, a mint kedvük tartja, hadd képeztessék papjaikat ott és úgy, a hol és a min! jónak látják. Hadd alapítsanak vallásos szükségük szerint kólostorokat, szemináriumokat, vagy bármilyen intézeteket is, a mennyit csak akarnak; hadd szervezzenek maguknak alkotmányt, szabjanak tagjaikra kötelező határozatokat; hadd állítsák meg a társulás szabályait, vegyenek be, exkommunikáljanak, kössenek és oldjanak kényük-kedvük szerint. Az állam vegye úgy a dolgot, mintha nem tudna rólok, ne aggódjék mindezen semmit. A ki nem akar tagja lenni, az lépjen ki, a ki pedig elnyomatni akarja magát, hadd nyomassa el. Hogy a kilépés lehető legyen bármely pillanatban, hogy polgári kárral ne járjon, arról gondoskodik az állami törvényhozás. Egy szóval: az államot és egyházat teljesen el kell választani.

Ez által ki van mondva egyszersmind az ítélet azon egyházi reform-kísérletek felett is, a melyeket a katolikusok, vagy protestánsok tesznek, már akár az államok, akár az egyesek kezdik. Értelmet akarnak reá tölteni arra, a minek nincs értelme; meghosszabbítják egy olyan intézménynek életét, a melynek fölbomlása a társadalomnak érdekében áll, s a melynek teljes megsemmisítésére irányul népünk egyetemes fejlődése; a kor szellemével szemben úsznak, s épen ezért természetleneknek kell maradniok, a mint ezt mai nap az ó-katholicizmus kézzel foghatólag bizonyítja.

Midőn az állam, mint pl. a porosz és Sveicnak több kántona, bizonyos rendeleteket bocsát ki az egyházakhoz, a melyeket kötelesek megtartani, akkor türethőbbekké, értelmesebbekké teszi azokat, mint a milyenek magukban véve s így erővel gátolja azt a jótékony fölbomlási műfolyamot,

*) H. Langtól, a sveici „Reform“ szept. 19-iki számában.

a melynek neki indultak. Midőn az egyházi reformerek a fennálló egyházakat feldozgatják egy-egy kevés észszerűséggel és szabadsággal, akkor meghoszszabbítják a szolgaság és reakció intézeteinek élet-idejét, a melyeknek teljes eltörlésén kellene munkálodnia minden mivelt, gondolkozó embernek. Az egyházi élet fejlődése iránti meleg érdeklődés nem nyújt szabadulást; csak az indifferentizmus, az egyháztól való közönyös elfordulása — mentő szer. Hadd csináljanak a papok s hiveik egymással azt, a mit tetszik; a minél esztelenebb s szabadság-ellenesebb eljárásuk, annál több hivatkozhatnak el az egyház körmei közül az állam és miveltiség szelid karjai közé; annál több indifferens lesz; annál gyorsabban megvalósul a modern állam eszménye. Ti, kik a tudomány s miveltetés okaival küzdötök a hagyományos egyház ellen, világiak és teológusok! Ne kísértések meg új egyházakat szervezni, lépjétek ki, mert ez az egyedül észszerű út, s a legtöbbről nézve az egyedül becsületes eljárás!

Ez rövid tartalma azon cikksorozatnak, a melyet az említett lap szerkesztője, Weber, közzé teszen a jelen egyházi küzdelmekre vonatkozó kérdést illetőleg. E nézetnek minden országban vannak hivei. A birlapok telve vannak vele. Nagyon fülbemászó.

Keresztes József.

(Folyt. következik.)

Az igazgató-tanács üléséből.

Kolozsvártt, november 15-n, 1874.

Elnök: főt. Nagy Péter, püspök. Jelen voltak: Ince Mihály, dr. Kolosvári Sándor, Sárkány Ferenc, Szabó Ádám, számvevő, Szász Béla, Szász Gerő és Bodor Antal, titkár.

1) A n. mélt. kultusz-miniszter ur az 1873-ik évi állam-segélyről felterjesztett számadásnak némi megjegyzéssel tett helybehagyását tudatja. Tudomásul vétetik.

2) A moldva-oláhországi miszsió megismerésére kiküldött bizottság tudatja, hogy a bukuresti egyházközség n.év. 1-én tartott gyűlése egyházkerületünk főhatóságát csak azon föltétellel ismeri el, ha a pappal és tanítóval szemben eddig gyakorolt felmondhatási joga iránt biztosítatik, s az egyesülés elfogadása tett nyilatkozatot kötelezőnek nem ismeri. A bizottság felhivatik, hogy a bukuresti egyházközségre nézve szükségessé vált sürgős intézkedések megtétele végett ezen egyházra vonatkozó részletes jelentésüket, habár a többtől elkülönítve, mielőbb küldje fel.

3) A dálnoki egyházközség kéri felekezeti iskolája

átbocsátása mellett közös községi iskola felállítását megengedni. Utasítatik, hogy kérvényét az átbecsátandó fekvők és felkelhetők összeírásával egészítse ki, úgy az átbecsátás feltételeit; s esp. aa. adjon felvilágosítást: igaz-e, hogy a községi iskola már felállított s e célra adatott-e át egyházi vagyon?

4) Elekes Károly közfőjegyző felterjeszti a vingárdi dézma-kárpótlás illetőségére vonatkozólag Biró Sándor gondnok adomány-levélét és nyilatkozatát, mely szerint a lelkésznek, egyházközségnek és tanítónak meghatározott urbéri telkek jövedelme adományoztatott. A kárpótlási kamatok az urb. telkek területe szerint a lelkésznek és tanítónak kiadatik, az egyházközségé tőkésítettik s a felosztási terv elkészítésével számvevő megbízatik.

5) Az elvont kameratikum beneficiumra vonatkozó okmányok és felvilágosítások beérkezvén, a per megindítására szükséges utasítás végett Ince Mihály gondnok, s igaztanácsos elnöklete alatt, dr. Kolosvári Sándor, az ügyvéd és titkár bizatnak meg.

6) A dr. Szotyori-féle alapítványi javadalom élvezetére Molnár Albert papjelölt neveztetik ki.

7) A különböző egyházközségeket illető 10 frtos állam-kölcsön kötvényei kicseréltettek s a kamatok utalványoztatnak a m. kir. központi állam-pénztárból felvehetőleg. A nyugták kiállítatnak s az átvétel eszközlése végett felküldetnek.

8) A m.-vásárhelyi tanoda előjárósága tudatja, hogy a főtanodai osztályok térszűke s az órák egyeztetése nehézségei miatt, a polgári iskola növendékei a vallást együttesen nem tanulhatják. Az általános szabály alól kivétel nem tehető, mely más tanodákat is hason eljárásra inditva, a vallás-oktatás egyházközségünk pénztárát alig hordozhatólag terhelné s helyes beosztással az akadályok legyőzésére utasítatik.

9) Almási Sámuel esp. tudatja, hogy az ördög-kereszturi egyházközségben 1848-tól fogva Szász Gergely volt a lelkész. A kárpótlási kamatok, a verifikáció költségei levonásával, Szász Gergely részére utalványoztatnak.

10) Révai Pál részére a papi szigorlatról nyert s állítólag elveszett bizonyítványa másodlatának kiadása, az eredeti megsemmisítése iránt teendő felterjesztés mellett, megengedtetik.

— Előadatott még ezen kívül 19 ügydarab.

Bodor Antal,
titkár

TÁRCA.

Pestalozzi előtt és után.

Jelige: Vollkommenheit ist die Norm des Himmels; Vollkommenes wollen, ist die Norm des Menschen.

G ö t t e.

(Folytatás.)

Az emberben magában van a természet útja, az nem

vezet erőszakosan, az maga az erő, a nyugalom. Standpunkt des Lebens, Individual-Bestimmung des Menschen, du bist das Buch der Natur. A belső élvezet és béke az ember egyetlen gyönyöre, mely nemes és emberi. Nem a távolságban kell kalandozni a léleknek, a közelben kell maradni; a szív alapja mindennek, ebből, mint középpontból kell először a közele, atyai, azután a nemzeti kötelességeket teljesíteni. A nép

a fejedelem gyermeke, a fejedelem az isten gyermeke, kik e családi kötelékeket felbontják csillogás, alakoskodás által: azok az árulók, az emberiség zavarói. Az istennel a legméj-
 jebb viszonyunk. Az szabad, ki szereti az igazságot, az igaz-
 ság a szivben van, a sziv akkor érez valódián, ha hiszen,
 tehát a szabadság alapja is az istenben vetett hit. Így ez
 a jog, nemzet-érzület, engedelmességnek alapja. Az atyában
 való hit, a hallhatatlanság hite. Ez az örök kötelék a muló lé-
 nyek között. Az engedetlenségnek, gyűlöletnek alapja: a hitet-
 lenség. Ki megváltja az embereket s e kapcsolatot isten és em-
 beriség között újra összeköti: az a Jézus. Ennyit kívántam
 e melegen, szinte a sziv forrásából irt műből kivenni, me-
 lyet az ember szeretne újból, meg újból átolvasni.

Mi tehát Pestalozzi hitének fő jellemvonása? A szere-
 tett bölcselete. Egyetlen valódi alapja az igazságnak a sziv,
 a bizonyosságnak a hit, a boldogságnak a benső nyugalom, a
 politikának a szeretet. Szóval, valamit úgy teszünk sajátunk-
 ká, úgy olvasztunk magunkba, kedélyünket úgy emeljük az
 emberiség érzetére és úgy jutunk el a legnagyobb bizonyosá-
 g-ra: ha kedélyünkbe méjjeledünk és szivünket tartjuk vezérnek.
 De kérdem, hogy ez terjedhet-e a család körén kívül? Ha
 a sziv vezérel, nem bizonytalan uton járunk-e? Az egyéni ér-
 zület állandólag konstatiroz-e valamit? Igaz, hogy örök for-
 rás; de az emberek közti viszonyok közt, nem jobb kalauz
 az értelem? Az értelem nem több objektív, állandó és általá-
 nos igazságot állít meg? S a sziv-hangulatra, melyet oly
 csálhatlannak képzél azért, mert az ő szive nemes és jó,
 nincs-e határozott befolyással az érzékiség és az értelem in-
 formációja? Én azt állítom, hogy igen. Az emberiség nem
 téved a távolban, mint írja, csak nem tudta ismereteit egy-
 nagy egészszé önteni, nem tudta a hitet és tudást összhang-
 sba hozni. Aztán, a sziv az akaratot épen bizonytalanná te-
 szti, e nélkül pedig az ember a család körén kívül nem él-
 het. E mű oly méjj, hogy minden érző lélek minden hurját
 megérinti; de én az értelem korlátoltságait, gyakran épen a
 boldogságért, megkívánom.

Több tárgyilagossággal van írva a „Nachforschungen
 über den Gang der Natur in der Entwicklung des Men-
 schengeschlechtes. Melyben az emberiség primitív és azután
 morális fejlődését írja le. A természeti állapot leírása ha-
 sonlít a Rousseauéhoz; ebből e szavakkal hozza ki az em-
 bert: „Er wil einen Gott fürchten, damit der Thiersinn
 seiner Natur ihn nicht in seinem Innersten entwürdigte.“ Te-
 hát, a hit alapja az akarat. Ezt megtámadja Raumer s kü-
 löntönsen a természeti állapotrak nem a szentírás szerinti fel-
 vetelét; hol t. i. az ember az isten által oktattatott hitre.
 De véleményem szerint, Pestalozzi itt mondta ki a legna-
 gyobb igazságot, mert az isten, mint az emberiségben mű-
 ködő eszmeiség nem épen maga az akarat, a szent, az igaz
 akarat, vagy a jó? Már Plátó is így határozta meg. E kér-
 dés nem ide tartozik, de Pestalozzi kedélyét megérteni s a
 nevelés e fő kérdését és anynyi ember által alapul elfoga-
 dott vallás-származtatási, felvételi módját tudni: azt hiszem,
 épen nem felesleges dolog. Ha a kijelentést és vallást te-
 szem alapjává nevelésemnek: nevelek nemes szivet, de gon-

dolkozót nem, nevelek szeretetet, jó indulatot, de haladás-
 vágyat nem; nevelek vallásos egyént, de biztos alap nélkül.
 De ha az egyéni akaratot teszem a vallás kutfejéül, az aka-
 ratot teszem az abszolút akarat kijelentőjéül és nem theoló-
 gice, hanem természet szerint, a sziv, az akarat és így el-
 odázhatatlanul egyszersmint az értelem működéséből, eszmé-
 nyítő tehetségéből hozom ki az istenséget: akkor nevelek
 önrzertet, nevelek tökéletesedő embert, nevelek szabad aka-
 ratot, nevelek oly embert, kinek pontifexa ő maga és ekkor
 nem vetem alá egyházi uralomnak az egyéni szabadságot soha.

Lienhard und Gertrud már a néphez, a Pestalozzi ál-
 tal imádott néphez van írva. Alapeszméjét ő maga adja meg
 előszavában: „láttam a nép nyomorát, a könyv, mely kife-
 jezte érzelmemet az ártatlanság eme helyzeteiről, Lienhard és
 Gertrud az én belső segélytelenségem műve volt és kortár-
 saim előtt állott, mint egy kő, mely életet beszél. Nem
 akartam életemen keresztül egyebet s most sem akarok,
 mint a nép üdvét, melyet én szeretek és szerencsétlennék
 érezek, mint kevesen érezik szerencsétlennék, mivel én nyo-
 morát vele hordoztam, mint kevesen hordozták vele.

Gerwinus is így dicsérte meg. Főszemélye Gertrud, ez
 tán Pestalozzi anyja; e nő a valódi léleknek, a vallásos ér-
 zületnek és a legtisztább morálnak valódi kinyomata. Ki férjét
 az iszákosság fertőjéből, a jó földes ur segélyével, a munka
 és a szeretet által megmenti és gyermekeit otthon imádkozni,
 jól érezni és jót tenni megtanítja. Általában, Pestalozzi
 eszméje a családi nevelés. Bizony, nem is lehet valódi isko-
 lának tartani, mely nem a szereteten alapszik. Ez volt 1781-
 ben eszméje és ez volt 1825-ben 50 éves tapasztalat követ-
 kezése. E könyvben a mi pedagógikum van, az a nép babo-
 nás bútasága okainak fejtegetése: mert távoli, érthetetlen dol-
 gokkal foglalkoznak a helyett, hogy a közeli viszonyokat
 helyesen fognák fel és azok közt helyesen viselnék magukat
 az emberek. Ezek körül kell kellő felvilágosítást adni a nép-
 nek. Felvilágosultság a morál alap-feltétele. Értelmet kell fej-
 teni, mert a hit és értelem nélkül bizonytalan és kizsákmá-
 nyolható. Az egész regény arra van irányozva, hogy a bü-
 nös gazdagság boldogtalanságát az ártatlan szegénység fen-
 ségével, nyugalomával szembe állítsa. Gertrudban festi a házi-
 nevelés szépségét és közvetlen szükségét. Gertrud tanítja a
 gyermekeit imádkozni, jól tenni, a hit eszményei felett elmélked-
 ni és azokat a hit szempontjából felvenni, indokolni. Férjét a
 részegségtől megóvjá. Egyszer épen jót tettek a szegény Ru-
 dival, megosztják vele ételöket; s mert gyermekeik a jóság oly
 nyilatkozatait mutatták, Gertrud szive oly tele volt, hogy
 enni nem birt. A korcsma előtt mennek el a holdvilágos éj-
 szakán. Mindkettő elfogul. Lienhard könyez örömben, hogy
 kiszabadult e fertőből és Gertrud sir, mert boldog. Mily fen-
 séges, egyszerű feltüntetése a morálitás diadalának. Ez a
 valódi népnevelés; a nép gondolkozása és azon egyszerű ese-
 mények és szituációk szerint írva és azokban kifejezve a leg-
 méjjebb morált, melyek között a nép él.

Hegedűs István.

(Folyt. kövekezik.)

A magyarországi protestáns-egylet III-ik közgyűlése.

(Folytatás.)

A délelőtti ülés másik főtárgya volt a biblia-fordítás ügye. Rég érezzük magyar prot. egyházunk azon szégyen-foltját, hogy mindez ideig egy avult s bizony nagyon tökéletlen fordításával élünk szent könyvünknek. Nagyon sokszor, s nagyon sokan gondolkoztak és terveztek már e szégyen-folt letörléséről; többek között, protest. egyletünk is érzi keletkezése percétől kezdve, hogy ha kitűzött célját: a vallás-erkölcsi élet megújítását csak némileg is óhajtja meghöszliteni, egyik legfőbb teendője az örök igazságok forrását, a sz.-könyvet népünk számára, hogy úgy mondjuk, olvashatóvá, élvezhetővé tenni. Ezért, az igazgató választmány október 24-én tartott ülésének is főtárgyát ez a téma képezte, a közgyűlés egyik legfontosabb teendőjének is a bibliafordítás ügye tekintetett. Hála a jó égnek, talán nem történt hiában tanácskozásunk, s biztos reményünk lehet, hogy néhány év múlva az egész biblia javított fordításának örvendhetünk. A részletes tudósítást majd később veendik olvasóink az irodalmi bizottság részéről, mint a mely a bibliafordítás és kiadás módozatainak megállapításával megbízott. Most egyelőre csak ennyit: *) az ó-testamentum javított fordítása nagy részt már megvan Ballagi urnál, s ennek kiadása a jövő év elején megkezdetik, s két, legfeljebb három év alatt bevégeződik. A fordító figyelme oda volt s illetőleg oda lesz irányozva, hogy az ó-testamentumnak lehetőleg hű s értelmes fordítását adja, de úgy, hogy a menyire lehetséges, a Károli-féle fordítás is figyelembe tartassék. Vagy hogy világosabban jellemezzük, ide igtatjuk az irodalmi bizottság jelentésének egy pontját: „olvastunk fel — mondja a bizottság — Jób könyvéből (Ballagi fordítása szerint) többet és alig vettük észre, hogy nem a régit halljuk; az a kedves, zamatos, népszerű, őszinte nyelv hangzott felénk, mely a Károli fordítását oly vonzóvá teszi, s az a nyelv, mely az igazi kegyesség kifejezésére közhasználatúvá vált; ennyiben tehát a Károli fordítása tökéletesen szem előtt van tartva, mindazáltal úgy, hogy a hibák mindenütt az eredeti szöveg értelmének, és a magyar nyelv szellemének megfelelőleg vannak kijavítva.“ Ezen fordításhoz azután lesznek jegyzetek is mellékelve, de csupán a szöveg értelmét világosító, és így a különféle dogmatikai felfogásokat érintetlenül hagyó jegyzetek.

Az ó testamentomot követendi az új testamentum fordítása, mely szabad verseny útján s több erre képes egyén igénybevételével eszközöltetik, és pedig úgy, hogy e mellé már fővebb, és az egyes új testamentomi írók álláspontját és tanfoglalmát is lehetőleg megvilágosító jegyzetek csatoltnak.

A délutáni ülésen dr. Kovács Ödön olvasta fel „a

*) Mellékesen megjegyzem, hogy a politikai lapok tudósítása egyéb pontokban sem mindig, de főként ennél nem veendők hitelesekül; több olyat mondtak, mi a választmányban s illetőleg a gyűlésben nem mondtak, vagy pedig a mondtak mások szájába adtak.

vallás és erkölcsiség viszonya egymáshoz,“ című értekezését. Az értekezés annak bebizonyítását célozta, hogy morál nélkül nem létezhetik. Cáfolja egyenkint a független morál híveinek érveit. Fölhozzák, úgy mond, ez utóbbiak, hogy a pogány görög bölcsek a keresztyénség eszméinek ismerete nélkül is maig utolérhetően alakjai az erkölcsi életnek. De, úgy mond, a görög philosophusok bölcsészete is a vallás, illetőleg az istenhívés elveire vihető vissza. Az erkölcsi kötelezettség elismeréséhez csak a vallásos meggyőződés által juthatunk el; a legalitás, a nemes ambició, a társadalmi együttlétben hasznót kereső, tehát önző erkölcsiség csak kevés változtatott szellemnél ébred, míg a nagy tömegben a feltétlen erkölcsi kötelezettséget csak a vallási alap adhatja meg, az erkölcsi kötelezettség csak folyománya az istenbe vetett hitnek, s az csak a lelkiismeretnek, az isten szavainak hódoló embernél ébred; egyedül a vallás képezheti az emberben azon abszolút erőt, mely abszolút erkölcsiségre tanít. Szólv azon eredményre jut, hogy a szabadság is csak feltétele az erkölcsös életnek, de nem pozitív elv; az erkölcsiség vallás nélkül, a vallás erkölcsiség nélkül nem lehet; a „független morál“, melyet a pozitívizmus hangoztat, nem vezethet tiszta erkölcsre. A független morál hívei által az e téren tett vizsgálódások szerint a keresztyén vallás elveivel ismeretlen vad és félvad népeknél sokkal nagyobb becsületesség, s az enyém-tiédek szigorúbb megkülönböztetése észlelhető, mint a civilizált Európa és Amerika keresztyén vallású népeinél. Ez azonban, szerinte szintén, nem érv a független morál létezésével mellett. E vad népeknek — a milyen-olyan — vallása mégis van, de ha nem volna is, azért hogy a pápuáknál váltóhamisítások és hamis kridák nem léteznék, nem következik, hogy azok nem létezésének oka a keresztyén vallás dogmáinak nem ismerésében rejlik; mert azt az abszolút morál legvakmerőbb híve sem állítja, hogy a vad népek a keresztyén vallással való megismerkedésük után azonnal részesek lettek volna mindazon bűnökben, melyek a többi e vallású népekkel közösek.

A felolvasó elismeri, hogy a vallás és a morál nem egy és ugyanaz; de állítja, hogy az előbbinek ez utóbbira befolyása van; sőt kimondja, hogy a dogmától független morál nem létezik. Felolvasása kapcsán szólv azon óhajt kívánja a közgyűlés által határozatilag kimondatni, hogy a vallás iránt általánosan uralkodó közönyt szemben, a vallási meggyőződést a gyermekekbe kell csepegtetni, az iskolában kell megindítani a vallás-erkölcsi élet újra ébresztésére irányzott harcot, a lelkészeknek hitszónoklataikban nem kellene pusztán erkölcsi tanításokra szorítkoznok, hanem a vallási meggyőződésre kellene tanításaikat alapítaniok.

Az értekezést a közgyűlés élénk éljenekkel fogadta.

Hozzá szól először is Dobos János. A világ iránya, úgy mond, az, hogy erkölcsstelen akar lenni; de van még egy hatalom, mely azt megakadályozhatja, s ez a vallás, melyet az abszolút morál férfiai azért akarnak eltörölni, mert ez nem engedi oda vinni az emberiséget, hová ők az abszolút morállal vinnék, az erkölcsstelen posványába.

A széles körű olvasottság, is alapos tanulmányozás fe-

lői tanuskodó értokezésben kifejezett nézeteket, valamint Dobos urnak ezekkel öszhangzó konfeszszori nyilatkozatát a közgyűlés egyhangulag magáéivá tatte; azaz, mégis kivételével egy hangnak. Jelesen, egyletünknek egyik ősz hajú, de örökifju lelkü buzgó bajnoka — Litkey Péter, — ki nagyon emlékeztet a túlajtott liberális Proudhonra, a kit midőn megkérdeztek, hogy milyen kormányt óhajtana, felelé, hogy olyat, mely őtet — az ultraradikalist — konzervativságáért felakasztaná, — ez, mondom, sajnálatát fejezé ki a felett, hogy a magyar protest. egylet közgyűlésen oly felolvasás tartatott, melynél Hatala Péter rektori székfoglalója is szabadelvűbb, kimondatván ebben, hogy a morál vallás nélkül is létezhet, s ő — a felszólaló, — szintén azon meggyőződést vallja, hogy vallás nélkül is lehet tiszta erkölcs, mint azt az ókor nagy jellemei bizonyítják. Szóló jobban bízik még abban, ki tisztán philosophiai műveltségénél s öntudatánál fogva emelkedik erkölcsiségére, mint abban, ki csak vallási hitből erkölcsös. Ezen felszólalás azonban viszhangra nem talált, hanem csak cáfolatra, felhozván Kovács Alb. ur, hogy egyletünk távol áll azon tulzó párttól, mely megszőkött rabszolgaként féktelenkedik, s mindent lerombolni törekszik. Ellenben, Fejes István — sátoralya-ujhelyi lelk. — ur a felolvasás kapcsán kimondatni kívánja, hogy a hittan oktatása bizassék kizárólag a papokra, az egylet pedig fordítson gondát az egyház-lelkészi irodalomra. Ezzel ellenkezőleg, dr. Kiss Áron, nagy-kőrösi képezdei igazgató, pedagógiai okokból az iskolai hitoktatást a tanító kezében akarja hagyatni; másrészt, azon óhaját fejezi ki, hogy a sok tekintetben elavult káté helyett szerkeszzenek új kátét az iskolák számára.

Végül még a pénztári számadás olvastatott fel, melyből a következő adatokat jegyezzük fel. 1872-ben az egylet öszszes bevétele: 906 frt. 37 kr. és 1 db, arany. Kiadás: 824 frt. 10 kr. — 1873-ban a bevétel: 1207 frt, 95 kr. Kiadás: 871 frt. 57 kr., maradék: 336 frt. 38 kr. melyhez hozzáadva a mult évi maradékot 418 frt. 45 kr. és 1 db. arany. — 1874. január 1-től okt. 24-ig bevétel a mult évről maradt öszszeget is hozzáadva 837 frt. 27 kr. és 1 db. arany. Kiadás: 768 frt. 7 kr. A maradék tehát 69 frt. 25 kr. és 1 db. arany.

Van még az egyletnek ezen kívül 2 db. 100 frtos föld-hitelintézeti záloglevele és 3 db. 100 frt. szállóváltási kötvénye, tehát ezekben 500 frt. vagyona névleges értékben.

Határozatba mentek még ez után a következők: az egylet vagyonárúl leltár készítendő, a számadás minden évben bemutatandó. A gyűlés a pénztárnoknak jegyzőkönyvileg köszönetet szavaz. Az állandó választmány üléseit ezentúl is Budapestén fogja tartani.

A másnapi ülés a humanisztikus bizottság jelentésével vette kezdetét, mely jelentésben a jótékony célokra közelebb befolyt s befolyandó jövedelmeiből utalványoztassék a dunamelléki ref. egyh.-ker. slavon-szerémi miszsiójára 100 frt; a beregi szórványra 100 frt. a pesti prot. árvaházra 50 frt. a dunántúli evang. egyh.-ker. slavoniai miszsiójára 100 frt. Előterjeszti egyszersmind az egylet titkára az orsovai prot.

híveknek egy legközelebb érkezett levelét, melyben ezek tudatván, hogy f. év aug. 16-kán a pancsovai anyaegyház leányegyházává alakultak, s hogy bár csak 96-an vannak, mégis iskola és templom építésére eddigelő már 1372 frt. gyűlt öszsze: kérik az egylet pártfogását és segélyezését. A gyűlés a közlöttek tudomásul veszi, s egyszersmind segélyezését, ha majd a mondottak felől az illető egyházi hatóság útján is tudomást szerzend, kilátásba helyezi.

(Vége következik.)

VIDÉKI ÉLETT.

A marosi egyházmegyéből.

Tiszteletes szerkesztő ur! A marosi ref. egyházmegye öszzi közgyűlését folyó hó 2-ik és 3-ik napjain tartotta M.-Vásárhelyt. Ha préfaciót kellene írnom e tudósításhoz, elsőbbben is azon körülményt volna hivatásom érinteni, miszerint a partikularizmus fanyar szele kezd meg-meglebbenni az egyházi gyűlés-termek zöld asztala felett is, lefagyasztással fenyegetvén azon remény-virágokat, melyek azzal kecsegtetnek, hogy a krisztusi minta-szellem e tekintetben is tisztán marad legalább ott, hol annak védői, de nem csak, hanem hirdetői sorakoznak... De, nem lévén céloom, préfacióval sem a tért elfoglalni, sem a szives olvasót untatni, legyen szabad, pennám hegyét egyenesen „ad rem“ fordítani.

A diskuszszio cséjje alá került tárgyak közt első volt a theológiai fakultás Kolozsvárra helyezésének, vagy Enyeden hagyásának kérdése, mely kérdést az igazgató-tanács küldött le az egyházmegyéhez vélemény-adás végett. Az első nap egész délelőttjét e tárgy foglalta el; de ezen időből a legnagyobb részt amaz átiratok vették el, melyeknek előleges felolvasatása nem kis mértékű preszsziót gyakorolt a gyűlésre és így a független határozat-hozatálnak némileg szárnyát szegte. Azt hiszem, nem csak e sorok írója, de bárki előtt is nagyobb értéket tud szerezni egy olyan határozat, mely, hogy úgy mondjam, információ nélkül jött létre. Ez átiratok közül egyik N.-Enyed, másik meg a Rika vidékéről jött. Ezekhez járult az egyházmegyei-tanács tervezete, mely az előbbiekkal egyértelműleg szintén Enyeden kívánja hagyatni a theológiai fakultást. Szóban forgó átiratok és a keblbi tervezet a múlt főlemlegetésével argumentálják leginkább az Enyed mellett való aspirációt. És ez mind jól van, nincs ellenünk; csak hogy ezzel be lehetne tömni a kor kívánalmának száját; s csak hogy a jövő, mely rohamosan jó, oly komoly szükséggé ne kiáltaná ki a szélesb tudományi és társadalmi tekinteteket! Élénk emlékében lehet kinek-kinek egy tekintélyes helyről csak az imént felhangzott azon szózat, hogy a speciális kenyér-tudományok mellett magassabb kiképeztetés kell a lelkészeknek mai napság; ezt pedig akár mint csűrjük-csavarjuk a dolgot, csak egy universitás tövében szerezhetik meg a lelkész-jelöltek.

Említésre méltó, hogy midőn az elnök két ifju lelkészt előszólított ingremiáltatásuk végett, közéjük állt egy harmadik is, de olyan, ki 20 év óta emeli az igát, s vig hangu-

latot keltett, míg az „öreg“ az ifjak közt kezét nyújtott a gondnokoknak és esperesnek. Ha az ingrémició csak pusztá ceremónia, akkor eltörölendő, ha pedig több a ceremoniánál, akkor nevetségessé tenni nem szabad.

Az igazgató-tanáctól véleményezésre vannak felhiva az egyházmegyék a kánonika vizitációra nézve is. Hogy ez reformáltassék, annak valóban itt az ideje. De hogy e tárgyban minő határozat hozott, nem tudhattam tisztán kivenni, mert a jegyzőkönyvből csak annyit hallottam, hogy az egyházmegyei-tanács erre vonatkozó tervezetét a gyűlés magáévá tette. A tervezet felolvasásakor pedig nem lehettem jelen. S ezt annál inkább sajnálom, mert ama tervezetnek nagyon tökéletesnek kell lenni, hogy oly hamar megállapodás történt felette. Itt szükség említenem, hogy nálunk a kánonika vizitáció számára, úgy nevezett, szinodális kérdések vannak kiadva, melyeknek egy része hogy leélte magát, azt eléggé bizonyítja azon körülmény, miszerint maga a vizitáció is jobbnak látja, kihagyni azok némelyikét, semhogy velők szegyszerű helyzetbe ejtse a papot hallgatói előtt. Hogy többet ne említek-e ott van a kérdések közt: hogy megvan-e a papnak a szükséges könyvek, mint a heidelbergi káté, et caetera? Az ily és ehhez hasonló kérdéseken már jóval fölül nőtte magát a korszellem. De van egy más oldala a nálunk divatozó kánonika vizitációnak, melylyel tulságos anyagi kiadás van összeforva az egyes egyházak rovására. Nem rég kuriosum gyanánt volt említve egy lapban, hogy bizonyos egyház papja 15 forintot vett egy ebédért, melyet a vizitáció költött el. S ha bele tekintenénk egyes egyházak számadási naplóiba, bizonyára jelentékeny, összegeket kellene látnunk a címen a kiadási rovatban. Ékonómiai szempontból sem helyesellhető az a fényezés az ellátásban, melyet az evangelium egyszerű apostolai nem hogy eltérnek, sőt úgy szűr alatt meg is várnak. Ha hozzá veszszük ehhez, hogy a vizitáció háromsága: esperes, jegyző, direktor, három külön fogaton utazik egyik falutól a másikig, könnyen érthető lesz a kiadás nem csekély volta; mert a sok kocsis és ló egyaránt ellátást várnak és pedig nem közönségest, hanem úrit, ám. E részben nálunk nem Kálvin, hanem inkább Lukullus felé tart a kálvinista vizitáció. A helyzet illusztrálására elég említeni, hogy midőn zabot adattunk ki a vizitáció lovainak, a vizitáció kocsisai el sem vették 3 vékán alól. Hozzá kell ehhez tudni, hogy a vizitáció tagjai utazási költséget huznak. Tehát jó lenne, e részben leszállani a követelés magaslatáról s akkor nem kellene a kiadási rovatban egy ebédért 15 frtot látni; mert így szívesen ellátná minden pap díj nélkül, csak a kollegátusért is.

Olvastatott továbbá egy püspöki körlevél, mely az országos népoktatási törvény szelleméhez utasít iskoláink felszerelése és rendezése tekintetében. E körlevél hangsúlyozza azt is — a mi nagyon ohajtott dolog volt — hogy iskoláink osztályokra különíttessenek, jelesen 6 osztályra, mint a törvény rendeli. A gyűlés tudásul vette ezt, és a tantárgyak kellő megválasztását a kebli tanító egyletre bizta. E munka

nem lesz nehéz, mert az állami népiskolák tantervéhez bizton lehet alkalmazkodni, a vallás-tanítás úgy is a pap tiszte levén; különben is, a körlevél az országos törvény szellemét hangsúlyozza. Felteszszük, hogy a felekezeti féltékenység nem megy oly tulságba, hogy az állam istápolása alatt lábra kapott népiskolákban jónak bizonyult tantárgyaktól visszariadjunk csak azért, mert állami; hiszen, ugy sem létezik sem protestáns fizika, sem kálvinista aritmetika.

Végül legyen megemlítve, hogy egy ifju lelkész atyafi olyszerű indítványt tett, mely az „Erdélyi prot. közlöny“ megbuktatását célozta volna, indítványát azzal indokolván, hogy nevezett lapban sok a polemia. Ez indítványt egészében reprodúkálni, bajos lenne, azért szoritkoztam csak intenciójára. Azonban, a lap érdekében történt felszólalások után, ez indítvány visszavonott. Nézetem szerint, sokkal férfiasabb, ha valaki ily dologban inkább használja tollát, mint száját.

Tudósításom záradékául ide írom, hogy a gyűlés kimondta azon ohaját, miszerint a lelkész-fizetés minimuma idővel 1200 frt. legyen, mely jámbor ohajtás könnyen édes valóssággá testesülhet az affiliáció emléjén. Isten adja erre a maga segedelmét!

Egy pap.

KÖRÖZTETIK.

T u d á s u l.

Feladatok az 1875-iki papi szigorlatra:

I. Dogmatikából.

Adassék elő és bíráltassék meg a protestáns és katolikus felfogás közötti különbség a szt-írásról és a száj-hagyományról.

II. Vallás-bölcsészettől.

1) Adassék elő Hegel nézete a vallásról általában és a keresztyénségről különösen. Mútatassék ki Hegel befolyása a keresztyén theológiára a jobb és különösen a baloldalon. (Strausz és Feuerbach működése). Mely pontok azok, a melyeknek kiigazításával Hegel rendszere a zavart pantheizmustól megmentve, a valódi keresztyén theizmusra vezethet és vezetett is?

Akár:

2) Mútatassék fel a Buddha vallásának főjellemonása a brahmanizmussal szemben. Bíráltassék meg azon állítás, a mely szerint a buddhizmus az atheizmus vallása. Keresztesék a keresztyénségben a Buddhához analog felfogás. Mí különbség a Nirvána és istenorzsága, a Buddha és a Jézus által hirdettet szeretet között?

III. Exegetikai feladvány.

A szentírás helyes értésére és magyarázására szolgáló értelmezési módok közül melyik a legtökélyesebb?

IV. Egyházi beszéd alapjául: Titushoz írott levél 2. 7—8. v.

„Mindenestől fogva te magadat például adjad a jó cselekedetekben,” sat.

A szigorlat ideje 1875, szeptember eleje, melynek napja közzé fog tétetni.

Kolozsvártt, november 17, 1874. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

IV. ÉVFOLYAM

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 26, 1874.

204—48. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. **Szerkesztési** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Theológus-e; pap-e; vagy mi?

Nem tudom, mennyiben cselekszem hasznos dolgot, midőn szerény nézeteimet papirra teszem. Nélkülözni fogják ezek a tudományos színezetet, következnek egymás után úgy, mint szívem s meggyőződéseim sugalmazzák; nem lesznek egyebek, mint egyházi életünk iránti érdeklődésemnek nyílt, őszinte kifejezései. Épen ezért, nem titkolhatom el aggodalmomat sem, mert attól tartok, hogy vagy nem fejezhetem ki elég világosan és érthetően magamat, vagy nagyon selejtes, unalmas tárgygyal fárasztom e lap olvasó közönségét.

De legyen szabad, elnézést kérni és remélni, mivel ugyanazon tárgy, ugyanazon személy előtt is, különböző nézpontról tekintve, különböző távolságban, nagyságban, világításban tűnik fel; mennyivel inkább ha a szemlélők változnak! Így legkevésbé sem lehet feltűnő, ha az egyházi életben felmerült törekvések, a konvent, prot. egyetem, biblia-fordítás, theol. fakultás ügye, egészen más világításban tűnnek föl a tudós író asztala mellett, mint az eke szarvánál, a társadalmi élet csekélyebb jelentőségű mozzanatai közt, a nyomorult hajlékában s az élet azon különböző tarkaságban vegyült jelenségei között, melyeknek mindnyájan ki vagyunk téve s kikenél a nagy elmék eszme szüleményeit nagyobbára az itt szerzett tapasztalatok, észleletek helyettesítik. Talán nem mondok sértő igazságtalanságot, ha kinyilatkoztatom, hogy egyházi életünk jelen törekvési irányának megítéléséhez ezek is oly anyagot szolgáltatnak, mit tekinteten kívül hagyni, nem lehet s csekély véleményem szerint, nem lehet hibául róni fel, ha az ezen tényezők közreműködésével szerzett tapasztalatok, észleletek alapjára épített nézetek is napvilágot látnak, sőt a mint egyszerű eszemmel gondolkozom, nagyon kívánatos lenne, ha e nézpontról is mentől többen tanulmányoznák az eseményeket, mert a szereplők, vezérférfiak sem vizsgálhatják azokat minden oldalról, egy s más

dologban hibázhatnak az emberi természet azon korlátoltságánál fogva, mely csalódásoknak van alá vetve.

Ne feledjük ki ezen kívül az emberi szenvedélyeket, párt-érdeket, melyek akaratunk s jobb meggyőződésünk ellenére is vállainkra nehezednek. Tulságosan gazdag e tekintetben a polgári, társadalmi és egyházi élet, annyira sajátjává tette ezt a hirlap iradalom, hogy szintugy kétségből van vonva a becsületes őszinteség; csaknem minden szó, minden törekvés basisául az önérdék, hatalom-vágy, kitűnni akarás, sat. van feltüntetve; fel lőn találva a párt fejelem s az emberek tekintélyes része ennek hozza áldozatul saját meggyőződését, tapasztalásait, sőt magát az igazságot is. Mindenik párt, organumai segítségével, saját erősbülését munkálja. A nagy tömeg azon termékeny talaj, melyre mindenik befolyást igyekszik gyakorolni s csaknem mindenik nem várt eredményt tapasztal. És ez nagyon is természetes, hiszen, maga a nép is belefárad utoljára, a sok vezér nagyon eltérő vezény-szava kezd unalmas lenni, beáll a mozdulatlanság, hidegség, a közügyek iránti érzéketlenség; nem az lőn a tanulmányozás, elmélkedés tárgya, mi az újságokban ki van nyomtatva, hanem azok, mik a sorok között, vagy mögött lebegnek, mik ha nem is hangosabban, de oly hangosan valószínűleg beszélnek, mint a fekete betűk. Ezek sokszor oly dolgokra tanítanak, melyek fájdalommal töltik el az érző kebelt.

Ezt lehet tapasztalni egyházi életünkben is. Ide is átharapodzott a bizalmatlanság, gyanusítás; az egyház keretén belől sem tudjuk nem hogy méltányolni, de még fölteni is a becsületes őszinteséget. A konvent br. Vay s néhány befolyásos egyén kezére akarja játszani a szuperintendenciákat s e mellett illuzóriussá tenni az autonomiát; a prot. egyetem felállításának ellenzői saját személyes érdekek veszélyeztetésével vannak vádolva; az erdélyi egyházkerület vagyonának koncentrálása egyéni célok való-

sítására irányzott törekvésnek lőn felmútatva; a theol. fakultás reformálásával össze lőn kapcsolva az egyházi vagyonok jogi természete fölötti elkeseredett harc, a harcosok reputációjának nem kis gyanúsításával; a biblia-fordítás megindításával oly irányu eszmecsere merült fel, melynek létezése nem nagyon örvendetes; az egész mint óriási kérdőjel rémitget, s feleletet csak fájdalom szülte halgatás adhat. Nem célo, vitatni, menyinyiben jogosultak, vagy nem jogosultak e föltevésnek, annyival kevésbé az indokokat, annyival minden esetre áll, hogy az egyház organikus fejlődése fölül nem kecsegtetnek valami vérmes reményekkel.

Meg vagyok győződve, hogy nem kevés számmal vannak, kik a politikai, társadalmi és egyházi téren a becsületes őszinteség, nyíltság, önzéstelen érdekelttség a priori létezését, föltevését, tiszteletben tartását, a különböző vélemények respektálását, a gyanúsítások mellőzését, sat. stb. tartják a haladás biztos garanciájának. E mellett meglehetnek, meg is kell hogy legyenek a pártok, az ellenvélemények, hogy fejlődjenek, érjenek, gyümölcsözzenek az eszmék, hogy győzzön, a mi jobb. Tessék elhinni, hogy többen vagyunk, kik ha a pártok állása iránt tudjuk is tájékozni magunkat annyiban, hogy mindeuk bizonyos eszközöket tart a jelen körülmények közt legheylesebbeknek a jövő biztosítására, de hogy mi tulajdonképen az egyetemes cél, melyre minden pártnak, habár különböző irányban s eszközökkel törekedni kell, csak annyit tudunk, hogy nem tudjuk. Arról minden esetre meggyőződhetik a vizsgáló, hogy a tényezők forrongásban vannak, a vélemények elkeseredett harcot folytatnak, melyben legvérvörzbb sebet a személyek kapnak, magas hullámokban gyűrűzik tovább a mozgalom, nem hiányzik a kedvező alkalom, hogy a ki teheti s kedve is van hozzá, egyéniségének, tapasztalatainak megfelelő törekvési irányt állítson fel a nélkül, hogy a pártok keretén kívül koncentrált abszolút célt ki tudná mutatni, vagy felismerhetné, sőt még azt a bátorságot is vehetné magának, hogy a társadalmi élet magasán tornyosuló hullámai közt azon kérdésre keressen feleletet: „vajjon a jelen viszonyok szükségessé teszik-e az egyháznak, mint vallás-erkölcsi testületnek létezését?” Isten mentsen, hogy ilyen isten-káromlással foglalkozzam s egész megbotrányozással tapasztaltam, hogy a társadalmi életnek vannak oly jelenetei is, melyek e föltevésre jogosítanak.

Channing azt mondja: „hogy a keresztyén vallás a társadalmi rend záloga, a mit közülünk senki sem méltányolhat eléggé. Bármily jelentéktelenek lássék is a ker. vallás befolyása az emberiségre, nem kis mértékben előmozdítja és ápolja az igazság, jóság, isten iránti félelem, a béke és társadalmi rend iránti szeretet érzelmeit. S ki merné tagadni, hogy a ker. vallás befolyása alatt kifejlődött mivelttségben oly nemes elemek vannak, minővel a korábbi társadalmi formák közül egy sem birt?” Legyen szabad feltenni, hogy ezt senki kétségbe nem vonja, sőt örömet fejezni ki a felett, hogy a vallás iránti szeretetnek egyes nyilatkozatai korunkban sem tartoznak a ritkaságok közé. Ennek legtermészetesebb következménye — csekély véleményem szerint — az lenne, hogy mindenki az illető egyházat, melyhez meggyőződése után csatlakozott s az általa vallott vallásos igazságok terjesztőjének, ápolójának ismer, felvirágozni segítse.

Nálunk nem ez az eset. Igen tekintélyes rész azonosítja a vallást és egyházi tant, a papot és ekklézsiát s ezek közül akármelyik legyen megtámadva, szenved a többi is. Akárhányzszor lehet hallani és olvasni, hogy a vallás-erkölcsi élet hanyatlását, az egyházi tan, az egyházakét a pap eszközölte s eszközi. Itt sem vitatom, hogy menyinyiben jogos, vagy nem jogos e föltevés, valamint annak sem akarok kifejezést adni, hogy ezen nézet az egyház körén belül függetlenül született, vagy a társadalmi politikai párt-alakulásokkal szoros kapcsolatban levén, onnan szivárgott be; csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy az egyetemes egyháznak semmi köze a párt alakulásokkal, állam-formákkal, neki elhivatása az, hogy elterjeszse a vallás erkölcsi igazságokat azon alapon, melyet Jézus Krisztus tett le; „növeljen oly embereket — Channing szavaival élek — kik meggyőzhetetlen elhatározással mindig az igazat választják, a kik ellene állnak a legerősebb külső és belső kísértéseknek, a kik vidám elmével hordozzák a legnehezebb terheket, a kik legnyugottabbak a viharok és legrettentetlenebbek a fenyegetések és balesetek közt és a kik legszilárdabban ragaszkodnak az igazsághoz az erényhez és az istenhez.” Megvallom, hogy az egyes emberre nézve nem tartom valami hizelgő feltevésnek, hogy ő saját erején nem tud e magaslatra felemelkedni, hanem az egyháznak kell ezt valószínűsíteni. De e föltevés azonnal elveszti életét, ha az egyházat egy oly szerves egésznek tekintjük, melyben az egye-

sek feltalálják azon elemeket, melyek szoros értelemben vett emberi természetök táplálására, fejlesztésére szükségesek. Így mind az egyház, mind egyes tagjaira nézve a nyomasztó passzivitás elenyészik; az öntudatos munkásság, a kölcsönös egymásra hatás az egyháznak organikus fejlődését eszközli, életet ad az egyes élet szerveknek, hogy nyerjen erőben, szépségben, teljességben, mert mentől tökélyesebbek a szervek, annál tökélyesebb az egész.

Nekem úgy tetszik, hogy midőn az eszközök „mi-“ és „milyen“-sége felett a vélemény és cselekvési küzdelem oly elkeseredett, az nagyon hátrányosan foly be az egyház organikus fejlődésére, a szerves egész felbomlását sietteti, az egyes élet szervek közt létező harmonikus kapcsolatot tépi szét. Engedelmet kérek, én egyszerű falusi eszemmel a dolgokat másképpen fogom fel s például, hogy egyebet ne említsek, nagy csalódásnak tartom, ha azt reméljük, hogy a status quo teljes megmaradása mellett csupán a theol. fakultás helyi változtatása segíteni fog a bajon s a szükségessé vált reformok önként, természet-szerűleg, organice fognak bekövetkezni; még nagyobb csalódásnak, ha azt tesszük fel, hogy a theol. intézet bárhol legyen, reformálandja a papságot s legnagyobb csalódásnak, hogy theol. fakultás és a papság anynyira reformálhassák egymást kölcsönösen, hogy üdvös eredményeket mutassanak fel a vallás erkölcsi élet mezején, ha maga a társadalom, melynek egyik élet-nyilatkozata az egyház, nem nyújt segédkezet a reformáláshoz s nem nyilatkozik, hogy a vallás-erkölcsi élet fejlesztésére mily organumokat tart legszükségesebbeknek: tudományosan képzett theológusokat-e; papokat-e; censorokat-e; areopagitákat-e? vagy mindezeket bátran helyettesíthetik az állami, vagy polgári hivatalnokok, kiket támogatnak a paragrafusok s fel vannak ruházva exekutiva potestással.

Menynyire gyöngye erőm s tehetségem megengedi, próbát teszek, ama kérdésekre megfelelni a nélkül, hogy az egyéni meggyőződés s vélemény határán túl mennék, vagy annak bár szűkebb körű általánosságot tulajdonítanék. Talán nem cselekszem helytelen dolgot, ha különbséget teszek a theológus és pap között s szerény nézeteim súlypontját éppen e különbségre fektetem. Mind a theológus, mind a pap a társadalmi és egyházi élet terén munkás, irányadó tényezők, de különböző hatáskörrel. E különböző hatáskör különböző munkatért mutatott ki számukra, különböző

álláspontot jelölt ki a human- és real-tudományokkal szemben; mind ketten foglalkoznak a tudományokkal, de nagyon különböző felfogással és eredménnyel. A theológus munkatere a theol. tudományok művelése, a papé a vallás-erkölcsi élet élesztése, terjesztése; a theológus a human- és real-ismereteket a theol. tudományok érdekében méltatja figyelemre, a pap ezeket is a vallás-erkölcsi élet terjesztésére használja fel; a theológus szakfőnök a tudományban, a pap a példaadásban, a theológus feláldozza az embert a tudományért, a pap a tudományt az emberért.

Horváth István,
bükkösi ev. ref. pap.

(Vége következik.)

A közönyösök.

(Folytatás.)

Tulajdonképp csak egy dolog hiányzik ezen fejtegetésekben: a józanság.

Anynyi elvont ábrándozás, oly nagy szeretetre méltó lelkesedés van e nézetekben és javaslatokban, azonban oly édes kicsi gyakorlati észre mutatnak! Az indifferenzizmus volna tehát az egyház által ejtett sebeknek egyetlen receptje! Kérjük csak meg a tapasztalást, mit használ ez a recept. Mi tépte szét a pap-uralom láncait, mi oszlatta el az észszerűtlen egyház ámitásait a hitújítás korában, azon korban, mely a miénkhez hasonlóan forrongott? Közönyös ember volt akkor is elég, ki az egyházzal és vallással szemben éppen azon álláspontot foglalta el, mint a minőre helyezik ezek a ciklirók korunk mivelteit s gondolkozóit. Nem a hideg és közönyös humanisták, nem a fölvilágosodottak rendítették meg a régi, az uralkodó katholicizmus épületét alapjában, habár sokat segítettek; hanem a hithősök, még pedig a vallás és egyház szellemébe való hatolás által. Olaszország dűskált a fölvilágosodott közönyösségben; de azért még sem tudott előre haladni, mivel a Lutherek és Zvinglik hiányzottak. S mit mond saját tapasztalatunk? Ugy van! Jelentékeny hatalommá növekedett népünk közt az egyház iránti közönyösség a múlt század fölvilágosodása óta, azonban, mit értünk vele, mit látunk körül? Az ultramontanizmust és orthodoxiát, a mely a népeletre oly hatalmas befolyást gyakorol, mint soha ez előtt, úgy hogy az állam kénytelen, minden erejét egybeszedni ezen hatalmak fékentartására.

Ugy van, az indifferens, a felületes, a saját fölvilágosodásában oly túltelt, önelégült liberálizmus főoka a klerikális szellem azon erős növekedésének az újabb időben; azon liberálizmus, a mely oly könnyen túlad mindazon, a mi a népek életét mozgásban tartja egyházaik s hitvallásaik által. Hogy állunk Franciaországgal? A magasztalt közönyösség, ez az oriási haladása mivelődésben, már rég óta kedvelt jelszava magasabb rendűeknek és mivelte osz-tályoknak. Franciaország nem hogy csendesen és szakadatlanul

haladna az egészséges mivelődés és észszerű vallásosság ösvényein, hanem a helyett szüntelenül ingadozik a frivolitás és bigottság, a hitetlenség és babona, a „Freigeisterei“ és papi-uralom közt mai napság is. Italia és Belgium egy hajóban úszik Franciaországgal. Oh, a papok nem félnek töledek közönyesek; soha sem okoztak jelentékeny kárt az ő országukban. Hagyjátok a faképnél egyházait; ne lábatlankodjatok nekik! Az van, ám, inyök szerint! De ha komoly, kegyes buzgósággal segíti a népet, hogy hitének s keblének templomát tisztán tartsa meg; ha közönyös, hideg emberekből buzgókká s lángolókká váltok: akkor bezzeg remegnek oltáraiért, akkor a vallás és miveltség kezét fogva haladnak előre.

Némelyek szemökre lobbantják az ó-katholikus vezéreknek, hogy új egyházközsegeket alkotnak, s arra törekednek, hogy egy nemzeti püspökség alatt egyesítsék. Új egyházak alapítása, meg a mi korunk! Az ó-katholikusok ügye épen ezért már is úgy áll, mintha begyepesedett volna! Azoknak, kik Rómával szakítottak, a közönyösök zászlója alá kellene sorakozniok s a pusztulásnak indult egyházakat számba sem venniök. De hát oly bajos dolog, észre venni azt, hogy csakis az új, Rómától független közsegek alkotása és egyesítése lehet hathatós fegyver a hierarchiával szemben; hogy az a bölcs tanács nem jelent egyebet, mint a szabadon mozgó közsegek visszaszülyedését a római püspökség keblébe? Nem kell-e szivéből üdvözlönie minden józan politikusnak minden ujonnau alakult közseget, mint a mely készséges gyámola az államnak a hierarchiával folytatott nehéz küzdelmeiben? Oh, beh gyümölcstelen még a politikára nézve is az az egyházi közönyösség, vagy az az elkeseredettség mind az iránt, a mit egyháznak neveznek!

Miért van ez? Miért oly tohetetlen az indifferentizmus az egyházakkal szemben? Azért, mivel a vallás és egyház a népek életének állandó, hatalmas tényezői, a melyek szakadatlanul változnak ugyan az idők kívánalmai szerint, azonban befolyásukat, érvényüket soha sem fogják elveszíteni.

A vallási ösztön ép oly nélkülözhetetlen, szükséges kifolyása az emberi természetnek, mint a művészi, nyelvi, jogi és erkölesi hajlam. S habár sokan vannak, még pedig mivel, gondolkozó emberek, kik a vallás lényegét többé már nem értik, részint azért, mivel csak absurd alakjaiban ismerkedtek meg vele, részint azért, mivel az uralgó korszellem egy általán nem sok hajlamot érez a véghetetlen méjjségeinek kútatására: mégis azt kell kimondanunk, hogy a vallás lényeges tényezője az emberi természetnek, s hogy mihelyt eljön ideje, azonnal visszanyeri jogát szemben azon ideiglenes megvetéssel. A mely nemzetnek pedig vallása van, annak egyháza is van mindig, a mely nem egyéb azon látható, kézzel fogható külső alaknál, a melybe a népkedély saját vallását önti; és ez mindig is így lesz a dolog természete s az élet kívánalmi miatt. Amerikában még nem kényszerítették soha senkit valamely egyházba, de az egyház mégis megvan és sokkal hatalmasabb és

szélesebb befolyást gyakorol, mint nálunk, a népéletben, a mi a mellett bizonyít, hogy az egyház önkénytelenül előáll ott, a hol vallás van. Ha tehát Strausz s utána mások a mivel társadalom feladatául az egyházak eltörlését tekintik s ha az öszszes újabb szellemi haladás célját abban találja föl, hogy elvérezzék az egyház, a mind szélesebb, meg szélesebb körben terjedő közönyösség bárdja alatt: akkor az azon elvont miveltség szempontjából beszél, melynek legkisebb sejtelve sincs a vallás jelentőségéről a népek életében.

Ha pedig a dolog így áll, akkor egészen más következtetésekre jutunk el, az egyeseknek és államoknak az egyházak iránti magatartására vonatkozván, mint a minöket azok a cikkirók kivontak. Akkor az egyesnek az egyház iránti normalis magatartása nem lehet a közönyösség; akkor az államnak normalis föladata nem lehet az egyházak számba nem vétele. Az igazi ember csak az iránt lehet közönyös, a mi közönyös.

Ha pedig valaki különbséget akarna tenni a vallás, meg az egyházak iránti közönyösség közt s ezt mondaná: szent legyen kinek-kinek vallása, szive kamarájában, de az egyház iránt hova tovább mind közönyösebbnek kell lennie mindenkinek: akkor körülbelöl ezt is elmondhatná: szent legyen a jog és haza minden ember előtt, azonban az állam és annak formái iránt legyen közönyös. Megeshetik kivételesen az, hogy valaki lángol a jogért és honért, azonban elkeseredve, közönyösen hátat fordít a politikai életnek s a nyilvános ügyektől teljesen félrevonul. Csak-hogy ez nem normalis, rendes magatartás. Épen így lehet valaki nagyon vallásos és igazán kegyes ember s mégis közönyös; elzárkózott minden egyház iránt. Ez nagyon is érthető dolog, mivel ez attól függ, hogy milyenek az illető korszak, vagy ország egyházai. Csak hogy morális magatartásnak ez sem nevezhető. Az egyházi közönyösség, az egyházi népélet iránti érdeklődéstől, az abban való résztevéstől való visszavonulás tehát nem mivelődési előhaldadás, hanem egy nyilvános betegségnek a jelo.

Vagy, ha úgy tetszik, vehetjük mivelődési előhaldadásnak is, a menyinyiben azon erős ellenszenv szolgál alapjául, a mely a legtöbb egyházaknak jelen alakjával szemben, a kor mivelődésből kirívó dogmákkal szemben, a theológiai civódások, a szükkeblűség, az exkommunikációk, s kárboztatásokkal szemben nyilvánul; a menyinyiben azon meggyöződésen feneklik, hogy a vallás még valami egyéb is, valami magasabb, méjjobb, tisztább dolog, mint ezen egyházak sőt mint, minden egyház. Enyinyiben nevezhető a közönyösség előhaldadásnak, áldásnak s enyinyiben vagyunk szivünköl barátjai a közönyöseknök. Azonban, anynyiban betegség is, a menyinyiben igen rideg, igen büszke arra, hogy jobb szervezetet teremtsen ugyanazon föladatok megoldására, a melyeket az eddigi egyházak maguk elébe tüztek; a menyinyiben kezét hidegen visszavonja ott, a hol a vallás forrásait üdvös mederbe kellene vezetni Nem szük-ség papoknak lennünk, csak higgadtan kell néznünk a dolog folyását, hogy meggyöződhessünk arról, hogy a tudo-

mány, a költészet, a zene nem képesek pótolni egy népnek vallását s hogy a népkedélyben gyökerező vallási csirákat ép oly gondosan kell ápolnunk, mint minden más eszményt.

Ha az egyes nem lehet közönyös az egyház iránt, akkor az államnak sem szabad számba nem vennie. Weber szerint, az államnak ugy kell elbánnia az egyházzal, mint a férjnek feleségével: miután kiderült, hogy házassága boldogtalan, s így természetellenes, megválnak tőle egészen s nem gondol többet vele. Csinálhat, a mit tetszik saját lakosztályában, csak azt az egyet követeli meg, hogy az ő lakába be ne tegye többé lábát, s hogy sajátjában, a melyet az elváláskor teljesen kezéhez vett, ne háborgassa. Ha ezt nem teljesíti, akkor természetesen nem marad tétlenül, hanem „szépen kiteszi a szürét az utcára“. De hát hogyan? Hátha az aszszony meggyújtáná saját lakosztályát s ez által veszély fenyegetné az övét is? Vagy ha saját lakosztályában olyan üzletet folytatna, a mely a szomszédház levegőjét megmérgezi; avagy ha éjente oly borzasztó zakatát, olyan pokoli botrányt vinne végbe, hogy környékében senki sem alhatnék nyugodtan? Hát akkor? Hadd

égjen, hadd áraszsza büzt, hadd zakatoljon, mert Weber szerint, szabadság uralkodik! Vivat libertas, pereat republica! Tán, azt fogja mondani Weber, hogy a hasonlat nem talál? Ő ellenkezőleg azt követeli, hogy az állam a maga házáat oly meszsze építse az egyháztól, hogy a tűz, a bűz és zaj ne alkalmatlankodhassék neki. Az igaz, hogy életben nagyon szépen hangzik; az igaz, hogy a tudós szobákban nagyon ügyesen ki lehet ezt okoskodni, csakhogy a valóságban az állam és egyház olyan két hatalom, a mely ugyanazon ország földjén s ugyanazon emberek fejében és szívében minden pillanatban érintkezik, s a melynek házái mindig szomszédosak.

Idétlenebb és ostobább dolgot alig követhetne el az állam mi nálunk, mintha a Wéber ur tanácsát követve, egészen mellőznék az egyházakat s merőben ugy néznék, mint magán-társulatokat! Vészteljes eredményekre kell vezetnie azon eljárásnak, mely valamely dolgot annak tekint, a mi nem s aztán a szerint bánik el vele.

Keresztes József.

(Vége következik.)

TÁRCA.

Pestalozzi előtt és után.

Jelige: Vollkommenheit ist die Norm des Himmels; Vollkommenes wollen, ist die Norm des Menschen.

G ö t t e.

(Folytatás.)

30 évi hányatás után 1798-ban Stanzba ment, bol'az ember-szerető Legrand ajánlatára, ki a francia forradalmi sergekkel foglalta el Schweicot, egy csomó éhes, rongyos gyermeket vett föl, kiknek dajkája, nevelője volt egyszerre. A legfekélyesebb bajok érték e koldus gyermekeket, de ő egész odaadással működött, míg az osztrákok betörvén, az intézet kaszárnyává lett és a gyermekek szülőikhez tértek vissza.

Ez intézet csak arról nevezetes, hogy itt kezdte később Pestalozzi Burgsdorfban életbe léptetett együtt hangoztató tanódszerét. És azt is, hogy a gyermekek egymást tanítsák, itt kezdte meg. Ennek előnyös oldalai tagadhatatlanok, csak szükséges a tanító felügyelése. De az, hogy egyes gyermekek ambíciója emeltessék, mit Locke ajánlt, ez helytelen, mert az ambícióra hatni, a legkényesebb út a nevelésben, melyen leghamarább el lehet tévedni és mely a valóságtól meszsze esik. 1799 megy Busgdorfba, itt írta: Wie Gertrud ihre Kinder lehrte. Itt van rendszere valóban kifejtve, mit általán Anschauungs-System név alatt ismerünk, mely rendszer Európában életbe lépett. Lássuk, hogy valósítá ezt itt és hogy Yverdünben, hol bevégzé nevelői pályáját. Mi e rendszer lényege valójában? Ki a főtebbieket figyelemmel kísérte, láthatta, hogy most, ugy szólva, mint egy végfejeményben érintve lesz minden kérdés: realizmus és humanizmus; tudomány és vallás; oktatás és nevelés.

Az említett könyvben határozottan kikel az eddigi lélekölő tanmód ellen, mely csak irodalmi üres műveltséget ad, minden reális alap nélkül; kikel e „Wort-Menschen“ ellen. Kik nem érzik, hogy falábon állanak a helyett, hogy a földön járnának, kiknek lehet aranyból fejük, de mankón járnak, mert nem alapul ismeretök az emberi természetben; nem azon törvény szerint szereztek, mely szerint a lélek tudalomra jut és fogalmat alkot, mert nem a szemléleten, az érzékleten alapul ismeretök. Ezért rendszerét az üres képekkel való megtömés és a szavak helyett, a valódi érzékletre, a dologra fektette. Szerinte, a lélek fogalma a világról és így önmagáról is csak ugy nem lesz Deus ex machina, ha nem a meghatározások, a kérdéses dolgok felett a véleményeket, hanem magukat a dolgokat, vagy azok kifejező képeit adjuk az érzékek elé, hogy így az érzékletből legyen képzet és a képzetből fogalom. S csak azután jön az irodalmi műveltség, mely e fogalmakat beszédbe öltözteti. Eddig a háztetején kezdték az építést. Azt kérdezték, hogy ki teremtetete a világot, midőn még a világról, annál kevésbé a teremtés eszméjéről s még kevésbé arról a kiről, arról az egyéniségről nem volt fogalma a gyermeknek. Ezért kívánja az érzékeltetést.

Itt három fogalmat vonat el a gyermek lelkében. A szám, alak és név e három fogalom. Hát a szín, a fizikai tulajdon, iz, sat. Például, hová teszi e három közül a mézet. A nyelvben azon tételből indul ki, hogy: Die Sprache ist Rückgabe aller Eindrücke, welche die Natur in ihrem ganzen Umfange auf unser Geschlecht gemacht hat. A gyermek e hangot adja vissza s így a beszédben a benyomás kifejezése van. Ezért kívánja, hogy már a bölcsőben egyes szótagokat hangoztasson a gyermek, mert itt már ismeretet

szerez. Később jön a szótanítás, hol a szavakat dolgokkal köti egybe és egyes tárgyakat megnevez.

Végre jön a beszéd-tanítás, midőn már egyes tárgyakat megismertek és mondomány fogalmakat tesznek hozzá.

A földiratban Pestalozzi egészen külön módot követett. A helyeket, városokat megszámoztta és a számok szerint taníttatta be. Körökre osztá Európát és a köröket megszámoztta. A gyermek megtanulta, hogy ez, vagy ama város, vagy helység, melyik körben van. Például Westfalia volt a 8-ik. A gyermek mondá, hogy pl. Aachen-Westfaliában. Továbbá, itt alkalmazta nagyobb mértékben az együttthangoztatást. Szegény Pestalozzi, ugy be-berekedt, a mint Raumer írja, ki ott tanult. Ez után elment sétálni és egy-egy tarisznya ásványt hordott össze, melyeknek nevét mondá meg tanítványainak. Mi tehát e tanmód lényege? A szemléltetés! De azt jegyzi meg Raumer, hogy minék hát a dolgokat a szám, alak és név eszméi alá csoportosítani, mert e három kritérium még nem határoz meg teljesen és nem ad tiszta fogalmat.

Ez igaz, de Pestalozzi egyszerűsíteni akart a fogalomalkotásánál. És itt Pestalozzit pártolom, mert Pestalozzi eredetisége és a realizmustól való eltérése itt mutatkozik leginkább, valamint az, hogy az érzékletet filozófiai értelmében, valódián vette fel. Mert igaz, hogy a Kant által meghatározott határa az értelemnek az érzéklet, a tapasztalat, és dolog nélkül nincs ismeret, és azon antagonizmust, mi a lélek fogalma és maga a valóság közt előállhat; azon differenciát, mely a tanító lelkében élő fogalom és a tanítvány lelkében megcsirázott fogalom között van, csak is az által lehet elhárítani, az elmékben egységet csak az által lehet teremteni és így biztos utat követni csak az által lehet az igazságot és nem a felőle való véleményt, a természetet és nem a felőle irt könyveket tanítani meg a növendéknek és más felől erős felfogásra csak az által lehet szoktatni: ha szemléltetünk, ha érzékeltetünk. Ez helyes! Eddig Basedowék is eljutottak. De Pestalozzi nagysága abban áll, hogy ő az érzékeltetést külső és belsőnek veszi, a külvilág és belvilág érzékeltetését egymást kiegészítő fogalmaknak tartja. Már most, ha a lélek arra figyel, hogy benne mily alakban képződik a fogalom, mily kritériumai vannak a gondolkodásnak, valamint a hitet is a belső érzéklés és élvezetre viszi vissza; akkor jut a lélek önműködésének és így önmagának tudatára: e nélkül pedig az ember csak kontár másolója a tárgyaknak, de nem önálló egyediség. Nem tabula rasa a lélek, melyre képeket festenek a kultúrgyak, hanem mi magunk festünk a kultúrgyak anyagából és festjük végzetlenül saját éniségünket. Ezért a Pestalozzi szemléltetését Raumer megtámadja és azt mondja, hogy szóismeret, de csak így tudta Pestalozzi a lélek önálló felfogását megmenteni. Pedig ezzel elég nagy dolgot mentett meg. Mert nem elég, hogy a lélek így koncipiáljon, különben is nekünk tudatunknak kell arról lenni. Ezt akarta elérni Pestalozzi.

Hiányos, az igaz, e három fogalom; hiányosabb és csak emlékezet-gyakorlat a geografia is; de a nyelv tanításban

melyet Raumer leginkább megtámad, mert mind a Tón-Lehre, mind a Vort-Lehre, mind a Sprach-Lehre minden tárgy nélkül van és nem szemléleten alapul. De nem úgy van, kell-e a lelket oda irányozni, hogy mikép alakul benne a nyelv, a beszéd? Szemléltetni a hangokat, a szavakat nem lehet-é? Szó van-e benső érzéklet nélkül? Eszméinket, érzelmeinket nem tanuljuk meg jobban kifejezni, ha azokat, úgy szólva, mint létező testeket szemléljük magunkban? Nem kell-e a lelket az abstrakcióhoz hozzá fejteni? Az abstrakció méri meg egyéniségünket. Én anynyi vagyok, a menyynire elvonni tudom magam önmagamból, azaz, minél öntudatosabban vizsgálom saját magamban a fejletem. Ez abstrakciót pedig a nyelvészet, a történelem, szónoklat és költészet képesek leginkább erősíteni. Ezt pedig erősíteni, anynyit tesz, mint az önértetet emelni, az öntudatot előkészíteni. Ha megold a növendék egy észbeli kérdést, többet tett, mintha a realét mutatta volna be nekünk, mert így elvontan a körülményektől, mint önálló egyed működött. Én ezt a nevelés és oktatás főkérdésének tartom.

Bourgdorfban Napoleon kormánya alatt nem tarthatá intézetét, Buchseebe ment Fellenberggel egyesülendő. De két ily önálló egyéniség nehezen tud ugyan egy dologban egyesülni. 1805-ben ment az európai hirre emelkedett, a Fichte által megdicsért és a humanizmus tűzhelyétől elismert Iferdenbe, vagy Yverdünbe. Itt 20 évig élt. Két nagy emberrel jött összeköttetésbe, de kik határozott ellentétet képeztek: Niederrel és Schmidtel, amaz a szív és elmélet, ez az értelem és gyakorlat embere; olyan forma ellentét, milyen van Pestalozzi és Rousseau között. Itt már Raumer is volt fél évnél tovább és szépen írja le Pestalozzi viszonyát Niederrel és Schmiddel szemben, mely viszony jellemző, mert Pestalozziban e kettő egyesítve volt, csak hogy ez kimondhatatlanul nyomta is szívé. Itt akarta érvényesíteni elérhetetlen vágyait. Az ihletés kifejezhetlen kéje és a kétségbeesés kínja között hánykodék folyton a kedély. El volt ragadtatva a jövő képe által és midőn tenni akart, akkor az első köbe belebotlott, akkor folytonosan érzé, hogy semmi mind az, mit elért.

Az öntudat nyíltságával, a lángész és méjj elme őszinteségével írta meg ő a „Lebens-Schicksale“-ban élményeit; ő maga írja meg, hogy a szép összehangzat, a mit az yverdüni iskolai tudósítás ígér, hogy t. i. az intézet alapja a szeretet; ott hibás növendék van, de rossz nincsen, hogy a gyenge nem sújtatik le az által, hogy az erősebbel hasonlítják össze, hanem csak önmagában keresi értékének meghatározását! „Wir fragen ihn nur: kannst du die Sache? wir fragen immer: kannst du sie vollkommen? s hogy az intézet egy szív, egy lélek; hogy ott a világ valódi érzékeltetésén alapul a tanmód, de belső érzéklettel van összekötve, hogy a vallás-oktatás és kedély-nevelés, távol minden felekezeti szűkkeblüségétől, minden erőszakoskodástul, csak a vallásos ihlet az egyedüli forrás, melyből ered az intézet vallásos hangulata, hogy az egyéniség is tekintetbe vétetik, mondom, ez ígéretek, melyek oly csillámlók és bármely intézetet az emberiség minta-iskolájává emelték volna, mint a

hogy ezt nevezte Fichte, ő maga panasolja, hogy be nem váltotta, hogy az intézet alapításakor már az egyenetlenség magva el volt hintve, a Niederrel és Schmiddel való viszonyára célozva. Midőn intézete a legnagyobb kitüntetésben részesült, akkor mondá hogy: élveztétek barátim ez örömet, de az el fog hervadni, mint a mezei virág. Hibáimnak meg lesznek következései. Istenem, szabadíts meg az áltató csalódástól. Mi volt mind ennek oka, hiszen, különösen az, mit a gyermekek egymáshoz való viszonyáról mond, az a leghelyesebb, mert önértetet önt mindegyikbe a nélkül, hogy elbizakodottá tegye; hiszen, mit az érzékeltetésről mond, az is igaz és az emberi szellem törvényein alapul. Mi volt hát ez antagonizmus oka? Felelet, a régi kérdés, a nevelés és oktatás sark-kérdése: a realizmus és humanizmus viszonya. A tudományt menyinyiben lehet átadni úgy, hogy az egyéniség köre megmaradjon.

Hegedűs István.

(Folyt kövekezik.)

A magyarországi protestáns-egylet III-ik közgyűlése.

(Folytatása és vége.)

Ezután Szász Károly felolvassa nagy hatásv értekezését a lelkészjelöltek számának folytonos apadásáról. Kimutatja, hogy a protestáns ifjak közül évről-évre kevesebben szánják magukat a lelkészi pályára. A papnöveldek is megapadtak és megnéptelenedtek, és a kik ott vannak is, jobbára közép, vagy gyöngé tehetségűek. Az ily lelkészek nagy része aztán semmi érzékkel sem bír a lelkészi pálya magasztos feladatai iránt, és azt a középszerűség menhelyének tekintik. E körülmények okát a megváltozott társadalmi viszonyokban hiszi rejleni. Hajdan a ref. pap élete a lehető legegyszerűbb volt, ma már a társadalom magasabb igényeket támaszt bennök, melyeket még a régi korban megállapított fizetések fedezni nem bírnak. Vagy kinek volna kedve, tehetségeit oly pályán érvényesíteni, hol 12 évi tanulás után a legsoványabb kilátások várnak rá; midőn a száz meg száz esillogó pályán, mely a középiskolákból kikerült ifjak előtt feltárul, hasonlíthatatlanul kényelmesebb állásra juthatnak.

Főlemlíti még azt is, hogy a ref. lelkészség elvesztette azon tulajdonságát, mely azt a szemlélődő, magába vonulni szerető ifjaknak kedvessé tette. Az egyházmegyék jegyzőkönyvei a község és a lelkész közti viszálykodás miatti panaszokkal vannak tele. Bár az is igaz, hogy ennek nagy részt a napok is voltak okai, kik nem ritkán politikai izgatásokkal foglalkozva, végeztek nem tisztokhoz illő foglalkozást.

De a tárgyalt jelenség főokát a modern tudomány és a vallási hitcikkek közt létrejött méjj meghasonlásban látja; a lelkész a dogmákat csak allegorice, vagy szenteskedve magyarázhatja, ha olyant nem akar prédikálni, a mit maga sem hisz; a benső meghasonlás ez örökös tojástáncára önértetes embernek nincs kedve. A gyülekezet azt követeli, hogy vallott hitet hirdesse a lelkész, és attól semmiben el ne távozzék, s ez a gondolkozó ifjút visszariasztja a papi pályától.

Ezekben látja a felolvasó az általa jelzett bajok okait. Szeretne azok orvoslásáról gondolkozni. Erre nézve a lelkészi fizetések fölemelését tartja mindenek előtt a legfőbb orvosszernek, hogy így a lelkészi pálya versenyezhesen a többiekkel. Ez az egyetlen mód, hogy a lelkészi pálya arra hivatott, tehetséges, lelkes férfiakkal töltsék be.

A fizetés-javítás azonban és ezzel kapcsolatban a lelkészi nyugdíj-intézmény szervezése nem egyedüli orvosszer a kérdésben levő baj elhárítására. Ez nem adja vissza a nép vallásosságát, s kedélyét nem teszi olyanná, a milyennek kellene lenni. A népneveléstől várja e bajok orvoslását, de ez nem elég orvosszer, és hatása is csak lassan nyilatkozik. A lelkészek maguk lépjenek öszszeköttetésbe a néppel, teremtsenek új erkölcsi életet, javítsák azt erkölcsi és vagyonosodási, közművelődési, humanistikai tekintetben, játszanak kezdeményező szerepet mindenben, ami üdvös; az egyházi hatóságok pedig támogassák e törekvésben a lelkészeket. Végül áttér a kérdés legnehezebb oldalára, ez az új világ, a korszellem, a modern szabadság kibékítése a háromszázados hagyományval. Értekező könyezve, mélyen meghatott hangon vet vissza egy pillantást papi pályájára. De kijelenti, hogy a heidelbergi kátét, melyre megesküdött, nem tekinti az örök igazság végleges formulájának. Sem Mózes, sem az evangelisták nem mondhatják, hogy tanaik tökéletesek. Az újabb tudományval szemben pl. a csoda fogalma, melyről az egyházatyák annyit vitatkoztak, nem állhat meg. Azt követeli, hogy a pap legyen tudományosan képzett ember, és még is ignorálni a bibliai kritika vivmányait, annyit tesz, mint erkölcstelenséget követelni. Ne féljünk kimondani, hogy a 16. század reformációja nem volt az utolsó, hanem még folyton tart; ne állapodjunk meg a 16. századbeli reformátorok által kimondott tanoknál. Ez irányban kell haladni, és az egyház új életre fog ébredni.

E beszéd igen nagy hatást keltett, többen azt kívánták, hogy az abban kifejtett nézetek a külföldön is ismeretessenek, nevezetesen francia nyelvre fordíttassék le; a szerző azonban erősen szabadkozott e szándék ellen, és többi közt felhozta, hogy nézetei csak a hazai viszonyokra vonatkoznak, vázlatosan vannak papírra vetve. E nézeténél állhatatosan meg is maradt.

A Szász Károly által kifejtett nézetek hosszabb eszmecserére adtak alkalmat, melynek folyamán a felszólalók alkalmat vettek maguknak, több kevesebb hozzáadással meg erősíteni azon állításokat, melyeket Szász Károly felhozott, s a kifejtett elvekhez hozzájárulásukat mindannyian lelkes szavakban fejezték ki. Hozzászólottak Kis Gábor, Kovács Albert, Ballagi Mór, Farkas József, Török Pál urak, felemlítvén ez utóbbi az emlegetett baj okai között a szabad papválasztást is, s az e körül előfordulni szokott visszaéléseket; majd különösen hangsúlyozá a papok tudományos kiképzetésének, s ezen okból a theologiai tudományok szabad tanításának szükségességét. De éppen ezért nem helyeselhető szerinte a protestáns egyetem terve, mert hiszen — mint mondá — a kollegiumokban is a felekezeti jelleg gátolta azt, hogy a hittudomány szabadon taníttassék: a föllállítandó egyetemen sem lenne haladás, szabad mozgás, ha az a felekezeti hatóság alatt állana. A theológia általában véve igen is az egyetemre való, mert tudomány; és csak az

egyetemen adható elő szabadon; de itt szükséges is, hogy előadassék, mert a hol a theológiai karok elválasztatnak az egyetemről, ott az ultramontanizmus terjed és izmosodik; ott oly papok növelkednek, kiknél az állam másodsorban az egyház mögött áll. Oly theológiai kart kíván tehát, mely ne álljon az egyház hatósága alatt.

Dapsy László hosszabb beszédben az egyházi szervezet javítása és az anyagi helyzet jobbítása közt levő összefüggésről szól, és az anyagi érdekekre gyakorlandó közvetett hatás végett lehetőleg terjeszteni kívánja Szász K. beszédét külön kinyomatás után.

Végül, nem annyira javaslat — mint inkább csendes panaszoképpen fölhozatván, miszerint e föntebbi elősorolt bajok megorvosolhatása érdekéből, mily nagy szükségünk volna domesztikára, s hogy ez létesülhessen, konventre — határozatképp kimondotta a közgyűlés a következőket: igyekezzenek az egyet. tagjai saját körükben oda hatni, hogy minden egyházmegyében állapíttassék meg egy a helyi viszonyokhoz mért minimál lelkészi fizetés; szerveztessék mindenütt a lelkészi gyám- és nyugdíj-intézet; a középtanodáknál a vallás-tanítás vezetessék oly kezek által, s oly irányban, hogy általa a vallásosság és egyháziasság érzete az ifjúság kebelében lehetőleg élesztessék; s végül, hogy a pesti országos egyetemen protest. theológiai fakultás is szerveztessék.

Végül, az új választás megojtetett, elnökül Fördös Lajos, titkárul Kovács Albert ismét megválasztattak, valamint az igazgató választmányának is a régebbi tagjai legnagyobb részben.

Farkas József.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Mai számunkhoz mellékelve, veszik olvasóink az „Erd. ev. ref. egyházkerület egyházjoga“ című munka két első ívét, melyeket a lehető gyors egymásutánban fognak követni a többiek úgy, hogy még ez évben a tizenkét első ívet minden előfizetőnk megkapja. A minden kétségen kívül bézragot polló munka azonban éppen két akkora terjedelmet vett, mint a mennyire előre számítottuk s így utolsó rész, azaz a jövő évi folyam fogja hozni. A munka közhasznúsága, szükséges volta és a kiadás hálás csinja, tömörsége — úgy véljük — meggyőzik olvasóinkat, hogy midőn lapunk mellett ily „jutalom-illetéket“ adunk, nem az anyagi nyereségre spekulálunk, hanem jutalmunkat amaz erkölcsi öntudatban keressük, hogy használjunk a köznek. Kérjük olvasóinkat, fogadják szívesen s győződjenek meg ama nemes törekvésről, mely minket lelkesít.

*. A dunamelléki ref. egyházkerület közelebről tartott közgyűlése nagy fontosságú kérdésekkel foglalkozott. A tiszáninnyi egyházkerület átirata alapján szőnyegre került újra a konvent ügye, s a közgyűlés örömmel vette tudomásul, hogy a tiszáninnyiek is a konventet nem csak mint tanácskozó, hanem mint határozó testületet ohajtják szervezni. Tárgyaltattott a tiszántúli egyházkerület indítványa a prot. egyetem felállítására tárgyában s a közgyűlés egyhangulag kimondta, hogy az felesleges s különben is túlhaladja az egyházkerületek anyagi erejét; ohajtását fejezte ki azonban az iránt, hogy jogi s theol. fakultásaink valamelyikénél s közelebről a debreceninél, a tanárok száma szaporíttassék, a tantárgyak minél szélesebb körben adassanak elő s csatoltassék azokhoz bölcsészeti kar s tanár-képezde. A prot. egyet. átiratát a biblia-fordítás ügyében, mely szerint dr. Ballagi a fordítás nehéz munkájának már-már végéhez közelit, a közgyűlés tudomásul vette s az új fordítást

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdász betűivel Kolozsvárt.

Mai számunkhoz van mellékelve az „Erd. ev. ref. egyházkerület egyházjogának“ 1—2 íve; és a bécsi „Textil-industrie“ gyárnak egy árjegyzéke.

maga részéről is szükségesnek jelezvén, az ügy elintézését a közelebről tartandó konventre tette át. Élénk vitákra szolgált alkalmul ama bizottság jelentése, mely a célból volt kiküldve, hogy járjon utána, ha vajjon a pesti theol. szeminariumon van-e kellő tekintet arra, hogy a theol. tudományok a ref. egyház szellemében adassanak elő? A bizottság jelentése az e miatt aggodó kegyes lelkeket megnyugtanni törekedett s elismeréssel nyilatkozott a theol. tanárok működéséről. Tárgyalás alá került azon indítvány is, mely szerint a gyakorlati theológia tanszékére oly egyén volna alkalmazandó, ki már a gyakorlati papság terén is működött. Az indítvány azonban, élénk vita után, elvetetett, miután ott a jelen körülmények közt is a theológusok gyakorlati kiképzésére kellő gond van fordítva.

KÖRÖZTETNEK.

1109 — 1874.

Küküllői egyházmegyénkben a mikfalvi kántor-tanítói állomás Jövedelme:

1) 53 kalangya búza; 2) 9 kalangya zab; 3) 7 vóka buza; 4) 11 veder és 3 kupa must; 5) fa-pénz 3 frt. 48 kr; 6) Domokos-féle alapítvány 50 kr; 7) Bosoki-féle alapítvány 21 frt. o. 6.

Kanonika porció:

1) két hold, 586 ööl szántó; 2) 347 ööl kaszáló; 3) tanítói lak, egy lakosztálylyal és nyári konyhával.

Pályázati határnap, december 25.

A folyamodványok küküllői esperes t. t. Benedek Ferenc aa.-hoz, Haranglábra (u. p. Dicső-Szent-Márton) küldendők.

Kolozsvártt, november 18, 1874. Nagy Péter, erdélyi ev. ref. püspök.

1110 — 1874.

Küküllői egyházmegyénkben a sz.-medgyesi lévitai állomás. Jövedelme: 1) 58 véka szemes-törökbúza; 2) pénz 27 frt. 60 kr; 3) a nemes várostól 20 frt. o. e; 4) ugyan a várostól 2 ööl tűzifa; 5) konzisztoriale beneficium 7 frt; 6) Tandij 20 iskolába-járóktól per 1 frt. = 20 frt.

Kényelmes lak 4 lakosztálylyal két pincével; tágas iskolaház, faszin, veteményes kert.

Pályázati határnap, december 25.

A folyamodványok küküllői esperes t. t. Benedek Ferenc aa.-hoz, Haranglábra (u. p. D.-Szt.-Márton) küldendők.

Kolozsvártt, november 18, 1874. Nagy Péter, erdélyi ev. ref. püspök

1111 — 1874.

Orbai egyházmegyénkben a körösi lelkészi állomás. Jövedelme:

1) Kepe mintegy 120 kalangya ősztavas; 2) iparosoktól és más szegényebb gazdáktól mintegy 14 frt; 3) oshpora 16 frt; 4) igavonó marhas gazdáktól összesen mintegy 50 szekér fa; 5) 7 köből férőjű föld használata, melynek tiszta jövedelme 20 frt; 6) Gyalog-szeres és napszámoktól mintegy 32 napszám.

Ezen jövedelmek fele a nyugalmazottt, másik fele az új lelkész illeti. 6) Keresztelés-, esketés-, és temetésből 9 frt. 60 kr.

Ezen főlvétel szerint a választandó lelkész jövedelme a nyugalmazott lelkész életében mintegy 225 frtra, a nyugalmazott lelkész halála után pedig 441 forint és 60 kr-ra tehető.

Pályázati határnap, december 25.

A folyamodványok orbai esperes t. t. Magyarósi Ferenc aa.-hoz Telekre (u. p. N.-Borosnyó) küldendők.

Kolozsvártt, november 18, 1874. Nagy Péter, erdélyi ev. ref. püspök.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.